

MATEMATICKÉ KLUBY

PŘÍPADOVÉ STUDIE

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Projekt Matematické kluby: Laboratoř pro adaptaci výuky orientované na budování schémat pro potřeby žáků se socioekonomickým a kulturním znevýhodněním, registrační číslo: CZ.02.3.61/0.0/0.016_012/0000593 byl financován z prostředků ESIF a státního rozpočtu ČR prostřednictvím Operačního programu Výzkum, vývoj a vzdělávání.

MATEMATICKÉ KLUBY PŘÍPADOVÉ STUDIE

**Autoři: Dana Pražáková, Martina Novotná
a vedoucí matematických klubů**

Spolupracovali: Zuzana Bednářová, Barbora Ptáčnicková

© Nová škola, o. p. s. 2019, © H-mat, o. p. s. 2019

Publikace „Matematické kluby – Případové studie“ podléhá licenci CC BY-NC-ND 4.0:
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.cs>

Obsah

Úvod	3
Projekt Matematické kluby	4
Co je to matematický klub.....	4
Případové studie dětí z klubů	5
Alžběta.....	6
Vladimír	9
Zdeněk.....	12
David	15
Marcela	16
Milan	19
Sára	21
Pája.....	25
Bára	30
Eva.....	34
Honza	38
Příběhy dětí z klubů z pohledu vedoucích	41
Lenička.....	41
Maruška.....	44
Vojta	46
Ilustrační situace z klubů	48
Příběh Zahájení	48
Příběh Čas.....	50
Příběh Odřenina.....	53
Závěr	55

Úvod

Milí čtenáři,

předkládaný dokument obsahuje 11 případových studií dětí z matematických klubů, které jsou hlavním výstupem doprovodného kvalitativního výzkumu realizovaného v projektu Matematické kluby. Hlavním cílem této části doprovodného výzkumu bylo popsat, jak se konkrétní děti v klubu projevovaly a jakého pozorovatelného posunu dosáhly v rámci klubu. Dalšími cíli bylo přiblížit odborné i laické veřejnosti prostředí, z jakého děti pocházejí, a jak jsou vnímány ony nebo jejich projevy vedoucími klubu (učiteli). Kdykoli to bylo možné, byly popsány konkrétní situace, ve kterých se dítě projevilo nebo ve kterých došlo k interakci se spolužáky nebo vedoucími.

Jako příklad výstupů akčního výzkumu projektu uvádíme také vybrané tři příběhy dětí z klubů (Lenička, Maruška, Vojta¹). Příběhy dětí byly sepsány samotnými vedoucími klubů v rámci akčního výzkumu, který v projektu probíhal. Všichni vedoucí po celou dobu realizace klubů průběžně zaznamenávali posuny dětí a vývoj jejich participace v klubu. Zúčastnění pedagogové zde plnili nejen funkci vedoucích matematických klubů, ale také výzkumníků, kteří byli zároveň objekty i subjekty akčního výzkumu. Míra subjektivity je zde tedy větší než u vnějších pozorovatelů/výzkumníků v rámci případových studií, ale i tam se subjektivita odráží při interpretaci.

Více o metodologii doprovodného i akčního výzkumu v projektu viz [Výzkumná zpráva](#) z projektu Matematické kluby.

Poslední část dokumentu tvoří ilustrační příklady situací, ke kterým v klubech docházelo a které v sobě mají potenciál pro reflexi a diskuzi. Oproti příběhům konkrétních dětí jsou více zaměřené na děj a popis konkrétní situace. Obecně diskuze pedagogů nad konkrétními situacemi nebo případovými studii dětí považujeme za velmi silný materiál pro profesní rozvoj pedagogů, a proto je zde zařazujeme i s doprovodnými otázkami a podněty k diskuzi. Situace vznikly odpozorováním z videonahrávek a doslovným přepisem zaznamenané konverzace.

Realizační tým projektu Matematické kluby

¹ Všechna jména dětí i vedoucích byla z důvodu ochrany osobních údajů změněna.

Projekt Matematické kluby

(Laboratoř pro adaptaci výuky orientované na budování schémat pro potřeby žáků se socioekonomickým a kulturním znevýhodněním)

Matematické kluby byl tříletý (1. 1. 2017 – 31. 12. 2019), výzkumně-rozvojový projekt realizovaný organizacemi Nová škola, o.p.s. a H-mat, o.p.s. Projekt byl financován z prostředků ESF a státního rozpočtu ČR prostřednictvím Operačního programu Výzkum, vývoj a vzdělávání. Cílem projektu bylo pilotní testování možnosti rozvoje matematické gramotnosti u žáků se socio-ekonomickým a kulturním znevýhodněním, a to konkrétně formou volnočasové aktivity, tzv. matematických klubů vedených Hejného metodou. Pro tyto kluby byly vytvořeny podrobné obsahy, scénáře obsahující náměty aktivit, které byly postupně revidovány na základě získaných zpětných vazeb vedoucích pedagogů a jejich opakovaných zkušeností (tedy byla využita metoda akčního výzkumu).

Do projektu se zapojilo celkem osm škol, kde probíhalo devět klubů. V prvním roce projektu jsme realizovali tři kluby. V dalších dvou letech jsme naši činnost rozšířili o dalších šest klubů. Celkem se projektu zúčastnilo 242 dětí a 21 pedagogů z osmi zapojených škol. Klubů proběhlo celkem 683.

Předkladatelem a příjemcem finanční podpory z ESIF a státního rozpočtu ČR prostřednictvím Operačního programu Výzkum, vývoj a vzdělávání byla [Nová škola, o.p.s.](#), partnerem s finančním příspěvkem byl [H-mat, o.p.s.](#)

Hlavními výstupy projektu jsou kromě Případových studií dětí také [Metodika realizace a její Přílohy](#) a [Výzkumná zpráva](#) z akčního a doprovodného výzkumu, které jsou zveřejněné na stránkách www.novaskolaops.cz.

Co je to matematický klub

Matematický klub je volnočasová aktivita organizovaná formou kroužku zaměřeného na rozvoj matematické gramotnosti s využitím Hejného metody. Klub je určen žákům 1. - 3. tříd, případně s účastí dětí z přípravné třídy. Účastníci klubu se scházejí jednou týdně na 90 minut v čase, který je vhodně zvolen z hlediska potřeb účastníků (tj. co nejdříve po vyučování, aby byla zvýšena pravděpodobnost setrvání žáka ve škole po vyučování). Velikost skupiny se pohybuje ideálně v rozmezí 8 – 12 účastníků (max. 15 dětí), pod vedením dvou vedoucích, v ideálním případě pedagogů se znalostí Hejného metody. Klub je zhruba v polovině přerušen krátkou přestávkou, kdy děti dostanou drobné občerstvení (sušenky, šťávu apod.). Občerstvení slouží jako motivační faktor docházky, zároveň si děti během přestávky odpočinou, a jsou schopné se po přestávce opět koncentrovat na klubové činnosti. Klub je realizován na základě podrobných scénářů k jednotlivým hodinám vycházejících z prostředí Hejného metody. Scénáře obsahují i outdoorové varianty některých klubů, alternativy pro případ malého počtu účastníků a také seznamy a návrhy na výrobu potřebných pomůcek. Scénáře obsahují úlohy gradované od nejlehčích po nejnáročnější tak, aby bylo možné zapojit děti v celém věkovém rozpětí a na všech úrovních znalostí.

Případové studie dětí z klubů

Předkládané případové studie jsou výsledkem práce vnějších pozorovatelek - výzkumnic. Vznikly nezúčastněným pozorováním videí z klubů a využitím dalších pramenů. Pozorovatelky podrobně analyzovaly videa natočená ve dvou klubech v průběhu prvního půlroku konání matematických klubů ve dvou školách (únor – červen 2017). Videá sloužila jako primární zdroj.

Zároveň měly výzkumnice přístup k těmto dalším zdrojům:

- 1) Karta žáka shrnující obecné informace od dětí a rodičů s unikátními informacemi o prostředí, kde děti žijí, o jazyce, kterým se doma mluví, o pracovních aktivitách rodičů, o vztahu dítěte ke škole a matematice a o zapojení rodičů do školní přípravy a plnění školních povinností dětí.
- 2) Přepsané audionahrávky reflexí vedoucích klubů, následujících bezprostředně po skončení klubu. Nejednalo se o doslovně přepsané kompletní reflexe. Přepisy vznikly tak, že je jedna z výzkumnic několikrát poslechla a následně vyznačila pasáže, které byly teprve doslovně přepsány.
- 3) Dokumenty sloužící jako podklad pro obsahovou náplň klubů - tzv. scénáře matematických klubů. Jednalo se o první, případně druhé verze těchto scénářů. V průběhu projektu došlo k následným úpravám těchto scénářů právě na základě zkušeností z realizovaných klubů. Proto se mohou lehce lišit popisy zkušeností v případových studiích s výslednou podobou scénářů, které jsou součástí Metodiky matematických klubů.
- 4) Další zdroje (rozhovory s třídními učiteli, vedoucími klubů, odborníky a osobní účast na setkání s klubů), které pomohly zasadit některé informace do širšího kontextu.

Každá studie obsahuje tři podkapitoly. Část Obecné informace je striktně založena na tzv. Kartě žáka, jedná se o pouhý přepis položek z dotazníku. Část Pozorování v klubu je založena na analýze videí. Poslední část Hodnocení ze strany vedoucích je založena na přepsaných úryvcích z reflexí vedoucích, které probíhaly po každém klubu.

Alžběta

Obecné informace

U Alžběty doma se mluví česky. V bytě 3+1 žije celkem sedm osob, je tam psací stůl a dětský pokoj. Alžběta uvedla, že doma mají do 25 knih a ona sama své vlastní knížky nemá. Rodiče se někdy ptají, co bylo ve škole, a vždy kontrolují, zda má všechno do školy a zda má připravené úkoly na další den. Alžběta chodí do školy ráda, i když jí děti někdy ubližují. Má ve třídě kamarády a má ráda třídní paní učitelku. Co se týče Alžbětina vztahu k matematice, nemá ji ráda, i když jí celkem jde, na vysvědčení měla dvojku. Alžběta někdy nerozumí tomu, co paní učitelka říká, ale často rozumí tomu, co paní učitelka v matematice vysvětluje a co po nich paní učitelka chce, aby v matematice dělali.

Matka uvedla, že před nástupem do školy Alžběta mluvila česky, znala některé číslice a uměla počítat do deseti. Chodila do mateřské školy, ale málo. Matka uvedla, že s Alžbětou si o škole povídá denně. Alžběta vedle školy navštěvuje umělecký kroužek. Matka i otec mají dokončené základní vzdělání, ale Alžběta podle matky dosáhne na středoškolské s maturitou. Otec pracuje na plný úvazek jako řemeslník/kvalifikovaný dělník a matka je na mateřské dovolené.

Pozorování v klubu

Alžběta v pozadí

Alžběta byla jednou ze sedmi holčiček docházejících pravidelně do matematického klubu. Zpočátku se nijak výrazně neprojevovala a nebyla tak po třech klubech identifikována jako ta, na kterou se bude zaměřovat pozornost pozorovatelky. V podstatě až do osmého klubu jsou v zápisech jen sporé údaje, nejvíce se Bětka projevuje při úvodním kolečku. Tak se dozvídáme věci z jejího života. V pátém klubu, že bude mít nový pokoj, v šestém, že dostala hvězdičku a křečka a v sedmém, že ležela v posteli a sestry (doslova „sestři“) a bratři si hráli. V sedmém klubu se také zapojuje výrazně do aktivity, kdy navrhuje, co by měl mít ideální pokoj, aby se v něm cítila dobře. Bětka říká, že poličky na panenky a skříňku na CD. Alžběta se stále více otevírá a ve dvanáctém klubu říká: „Máma našla ukrytej bazén, kam budeme chodit každou sobotu a neděli.“ A po pěti minutách má ještě potřebu se podělit o tuto historku: „Mamá, ta co nám dělá byt, ona je hrozná, ona pořád... prostě... křičí a je zlá. Máma jí chtěla dát peníze na byt, ona řekla ‚Můžeš klidně příště.‘ ... a my jsme se museli koupat v úplně horké vodě, teda studené.“

Alžběta se také v prvních klubech spíše přidala s názorem k předchozímu vyřčenému názoru nebo skupině. Ve druhém klubu opakuje po Simoně, která říká, že se jí na klubu líbilo a nic jí nepřišlo těžké. Bětka dodává: „Mně stejně“. V osmém klubu, na otázku položenou do kruhu dětí, proč stavěli v Egyptě pyramidy, říká: „Já souhlasím se všema“.

Alžběta zažívá úspěch a přebírá iniciativu

Možná to byla právě tato možnost projevení se v záležitostech, které s matematikou nesouvisí, že se Bětka stále více osmělovala a zapojovala. V devátém klubu se jí výrazně dařilo při aktivitě origami. Po prvním skládání se spolu s Týnou zapojují do diskuze o tom, proč jedna složená kočka je malá a druhá velká, přestože se oba žáci řídili stejným návodem, poté odchází v klidu dozadu. Sedají si a jsou připraveny pracovat. Bětka je hotová: „Já už to mám.“ Vedoucí: „Tak jo, Bětko, pomůžeš?“ Bětka to vysvětluje Zdeňkovi, krok po kroku, jmenuje jednotlivé kroky. „Takhle to vezmeš z druhé strany a...“ Bětka to dokončuje za Zdeňka. Vedoucí vyzývá Alžbětu, aby šla pomoci Vládovi a Zdeňkovi. Alžběta

vysvětluje, vedoucí je u jejich skupinky a taky navádí. Vladimír skoro před koncem dává svůj výtvar Alžbětě ke zkontrolování, ta se přesvědčí, že to má dobře a vrátí mu to. Vladimírovi chybí poslední kus, Bětka ani vedoucí nezasahují, on na to nakonec přijde.

Ve třetí aktivitě této hodiny, při které se děti mohou rozhodnout pro obtížnost skládky, se také vzepře starší žákyni, která jí přesvědčuje, že její verze je správná. Simona to má hotové: „Bětko, koukej na mě.“ Ale Bětka si jede dál to svoje a říká: „Ale chápeš, tohle je kostka a ta (vzor) není. Takže musíš ještě ty rohy odštíhnout.“ Na konci hodiny se zapojuje do diskuze o prvcích, které byly pro všechna zadání společné.

V desátém klubu je Alžběta spolu se Simonou a Týnou nejvýraznější tváří klubu. Od zadání, ve kterém mají děti přijít na to, jak fungují hadi, až do konce hodiny stojí u tabule a snaží se přijít na princip jejich fungování. Od čtrnácté minuty, kdy byl úkol zadán, stojí až do přestávky, tedy cca 40 minut, u tabule a živě diskutuje se Simonou a Týnou. Po 31 minutách se obrací na vedoucí a říká: „Paní učitelko, jak to teda je?“ Po dalších dvou minutách znovu: „Paní učitelko, řekněte, kolik se to rovná?“ A po dalších dvou minutách znovu a zoufale: „Kolik to tedy je?“ Vedoucí je trpělivě opakovaně navádí/vrací k tomu, na co zatím přišly a jak by se mohly posunout. Do přestávky se jim to nepodařilo zcela vyřešit. Vedoucí se ptá: „Necháme to tedy ležet“ (myslí tím, aby to nechaly po přestávce). Ozve se: „Neee.“ Opravdu na to chce skupinka dívek u tabule, včetně Bětky, přijít. Po přestávce je na tabuli připraven jiný typ příkladu a Bětka jej jde opět řešit, nejdřív chybně, potom se zdá, že již porozuměla. Po zadání nového úkolu, kdy jsou dětem rozdána čísla a mají hada vytvořit, se Bětka ujímá organizace: „Kdo má jedničku?“ Na pokyn vedoucí, aby se postavili podle čísel a přidělili správně čtverce nad šipky, se Bětka tváří otráveně, ale jde a umístí jej správně.

I v následujících klubech přebírá Bětka často iniciativu. V jedenáctém klubu organizuje skupinku, pro kontrolu počítá i jiného hada, řídí skupinku, počítá, Týna a Daniela píšou, co říká Bětka. Ve dvanáctém klubu se ujala dopisování hodnot nad šipky, vrhá se do řešení dalších a dalších úkolů, dožaduje se: „A můžu to vysvětlit teď já?“ Až do konce hodiny setrvává u tabule, kde správně doplňuje hodnoty barevných šipek. Dokonce i o přestávce je sama u tabule počítá. Ve třináctém klubu spolu se Simonou pracují na pavučině u tabule. Bětka vysvětluje. V patnáctém klubu řídí tříčlennou skupinku stavící stavby z kostek. Bětka: „To nám nevyjde ta ohrádka. Tak a teď začneme nahoru, žlutou... Tady musíme udělat ještě jednu, aby to nespadlo...“ Týna staví kostky a přidává je k vedlejší. Bětka k Týně: „A udělej ještě jednu.“

Ve čtrnáctém klubu dojde ke spontánní diskuzi mezi dětmi o chování. Vyvolá ji Bětka při závěrečném kolečku a navrhuje trest. Vedoucí: „Zajímalo by mě, jak se vám pracovalo ve skupině. Co byste chtěli zlepšit?“ Bětka: Mně se to líbilo, bylo to super, ale doufám, že si zahrajeme nějakou hru. Něco bych ráda změnila: Máme tady pravidla, ale oni (myslí tím kluky) nereagují. Tak bysme dělali čárky, ale kdo by jich měl dvacet, dostal by poznámku do žákovský.“ Vedoucí: „Žákovský nemáme, chtělo by to něco jiného. Nebo ty pravidla dodržovat.“ Milan: „Já bych chtěl změnit, abychom měli delší čas a mohli nějaký hry. Abysme čas měli dlouhější.“ Bětka: „Ale Milane, nemůžeme mít delší čas, protože chodíme do divadla.“

V patnáctém klubu se k tomuto tématu děti vrací, diskuze je podnícená vedoucí: „Jsem si všimla na videu z minulého klubu, že někteří sedí v kruhu a ostatní lítají... Holky, jak vám bylo?“ Bětka: „Hrozně. Oni pořád běhali a neposlouchali. Já jsem chtěla stihnout ještě to divadlo a oni pořád řvou a řvou.“ Milan: „Víš proč? Nás už to neba se učit, my se chceme ještě nějak užít, se bavit.“ Bětka: „...Nechci vás

urážet, ale myslím... prostě, nevím, jak to mám říct, jako abyste seděli a neposlouchali (pokračuje, není ale již rozumět).“

Hodnocení ze strany vedoucích

Až do osmého klubu zmiňují vedoucí Alžbětu jen okrajově. V desátém klubu všechny tři řeší, jak moc Alžbětě vadil hluk, který v učebně byl: „Akorát mě trošku mrzelo, že Alžběta jak jako pracovala, tak potom už se na konci tady byla z toho taková... z hluku... že už toho měla plný zuby. To mě trošku mrzelo.“ Druhá vedoucí: „Ona byla sama nešťastná z toho hluku. Já jsem se jí ptala ‚Co je? Co se děje?‘ a neřekla nic.“ Třetí vedoucí: „Ale ona potom říkala, že jí strašně vadí ten hluk.“

Ve dvanáctém klubu Alžbětu na začátku velice rozesmutnilo, že na klubu není Týna, se kterou celou dobu velmi úzce spolupracuje a dívky se drží pospolu. Dvě vedoucí jí podpořily uklidněním a Alžběta začala spolupracovat tak, že hlavní vedoucí (mentorka) poté říká, že se (v klubu) dnes opírala právě o Alžbětu. Druhá zmiňuje, že Alžběta je „tahoun“. Ve čtrnáctém klubu rezonovala u vedoucí situace, která se vyvinula na konci klubu, kdy se Alžběta ozvala kvůli chování některých dětí. „Alžběta řekla, že to tam kluci kazili, Milan na to uvědoměle řekl, že on to kazil.“

Vladimír

Obecné informace

Vladimír má oba rodiče Ukrajince, jeho rodnou řečí je ukrajinština, doma nemluví česky. Jedná se tedy o žáka s odlišným mateřským jazykem, navíc má diagnostikováno ADHD. Vladimírova rodina bydlí v bytě 3+1 v počtu čtyř osob. Doma mají dle Vladimírova odhadu do 100 knih. Vladimír má dětský pokoj a vlastní knihy, dle jeho slov nemají doma psací stůl. Oba rodiče pracují jako kvalifikovaní pracovníci, nejvyšší dosažené vzdělání matky je základní, otcovo střední bez maturity. Dle slov Vladimíra se ho rodiče neptají na školu (matka rozporuje) ani mu nekontrolují tašku, ale někdy zjišťují, jestli si napsal úkoly. Vladimír má rád školu, má ve škole kamarády, ale někdy mu spolužáci ubližují (posmívají se mu, nemluví s ním, uhodí ho). Má rád svou třídní paní učitelku a uvedl, že rozumí všemu, co říká a co po něm chce v matematice. Vladimír chodil do mateřské školy od pěti let, česky nemluví plynně. Před nástupem do školy počítal do deseti, rozeznal některé číslice. Soudí, že matematika mu jde, měl z ní na vysvědčení jedničku. Je vyučován Hejného metodou.

Pozorování v klubu

ADHD

Na prvních klubech se projevoval velmi výrazně a v souladu s představami o dětech s diagnostikovanou poruchou pozornosti. Byl neustále v pohybu. Když děti tleskaly, tleskal s nimi, děti přestaly a Vladimír ještě několikrát tlesknul. Občas si na místě vyskočil. Odbíhal, nesoustředil se, vrtěl hlavou, dělal kotrmelec. Poprvé se výrazně chytl při opakování rytmické básničky, kdy spolu s ostatními tleskal v rytmu. Zatímco ostatní děti seděly, on byl v pohybu, ale dodržoval rytmus. Poté nechala vedoucí děti navrhnout vlastní rytmus, Vladimír jej navrhl velmi těžký, ale bez chyby jej zopakoval. Vedoucí jej pak požádala, aby jim to vysvětlil, jak to dělá, a Vladimír to udělal. Ve třetím klubu využívá čas, kdy se hledá zatoulaná kostka, pro oběhnutí třídy. Ve čtvrtém klubu nemůže odolat a skáče do pytlů na sezení. Jakmile jsou na zem položeny papíry, Vladimír po nich spontánně chodí. Postupně se zklidňuje, občas ho ale něco rozhodí. V osmém klubu je Vladimír podrážděný, neklidný. O přestávce Vladimír zase leze nahoru na vyrovnaná sedátka. Vedoucí: „Kluci, už to říkám po několikátý.“ Čtyřikrát řekne „Vladimíre!“, Vladimír zase leze nahoru, vedoucí říká: „Já odcházím. Vladimíre, na shledanou.“ David ho chce usadit, Vladimír se brání. Vedoucí zasahuje, přijde, promluví s Vladimírem. Příběhne zase David a trvá na tom, že tam si Vladimír nesedl, Vladimír je vytočený, vedoucí ho pohladí po rameni, po hlavě, zklidní ho. Při závěrečném kroužku sedí David a Vladimír vedle sebe, reagují na sebe, David něco řekne Vladimírovi, ten se po něm podívá. Vedoucí ho z legrace povalí, on se směje, přibíhá jiná vedoucí a sedá si mezi kluky. Vladimír se nehýbe, ale tváří se nešťastně, vedoucí ho hladí po zádech. Vladimír poté reaguje na dotaz vedoucí a správně sčítá čísla, která hodil na kostce. V klubech, které předcházejí prázdninám, je Vladimír méně soustředěný, odpovídá to ale atmosféře klubů a obecně náladě dětí, zvláště chlapců, kteří jsou živí, strkají do sebe, odbíhají a hodně mluví. Obecně se potvrzuje, že mj. jsou-li v okolí podněty (učení venku, přítomnost sedaček, na kterých je možné se houpat, hračky,...), Vladimír se velmi snadno rozptýlí.

Zároveň je možné pozorovat, že když je něčím zaujatý, dokáže se soustředit na práci. V sedmém klubu si Vladimír lehá na lavici, když ostatní děti sedí. Ale soustředí se na činnost – děti říkají, co by chtěly mít v pokojíčku. Následně soustředěně cca 30 minut pracuje na své představě parket. Vytváří svůj originální obrazec.

Problémy s jazykem

Vladimír má problémy s vyjadřováním: V sedmém klubu nakreslil, co dělal včera odpoledne. Nakreslil obrázek s pravidelnými obláčky a prolézačkou. Má to popsat. Říká: „Já byl v parku. Hrál si.“ Emil se ptá: „A co je to?“ Emil nakreslil prolézačku, nezná slovo, neumí se vyjádřit. Emil říká: „To je skluzavka.“ Vladimír říká: „Toto je skluzavka.“ Emil: „A co je to?“ Vladimír neodpovídá. Vedoucí čeká, jestli odpoví. Druhá vedoucí je méně trpělivá a říká: „Co máš teda?“ Vladimír jen řekne: „V parku.“ Osvědčuje se přístup vedoucích, když správně parafrázuji slova, která Vladimír nevyslovil správně. Například řekl: „Dělali zvířátka, když jsem tu byl poprvé.“ Vedoucí parafrázuje: „Poprvé?“

Ani jednou však pozorovatelka nezaznamenala, že by měl Vladimír problém s porozuměním informací nebo zadání. Naopak, v sedmém klubu nakreslil svou představu parketu (na otázku: Co jsou parkety?) - nakreslil pravidelné obdélníky a napsal k nim své jméno, přestože tato instrukce zazněla úplně na začátku a spousta dětí ji nezaregistrovala.

Matematika

Vladimír často přichází na řešení. Například v devátém klubu, při řešení otázky, proč při stejném postupu má jedna holčička malou kočku a druhá velkou, Vladimír říká: „Ona má na papíru ubírat, ona má ještě druhé dělat.“ Myslí tím, že měla ještě jednu papír přeložit. Nebo ve stejném klubu se Vedoucí ptá: (Existují různé stupně obtížnosti od 1 do 5) „Když nechci ani nejtěžší, ani nelehčí, co si vyberu?“ Děti nevědí, Vladimír odpovídá: „2-3-4.“ Postupem času se stane jedním z vedoucích žáků, na kterého se vedoucí obrací s žádostí o vysvětlení ostatním dětem. Například v jedenáctém klubu žádá vedoucí: „Vladimíre, prosím Tě, vysvětli to (hada) Elišce, potřebuje to.“ Částečně je to také způsobeno tím, že Vladimír se učí podle Hejného metody v kmenové třídě a určité principy už zná. Co se týče výpočtů, je rychlý. Naopak při skládání origami v devátém klubu zase Vladimír uvítal pomoc Kláry.

Hodnocení ze strany vedoucích

Vedoucí reflektují Vladimírovo neklidné vystupování: „Zdeněk byl s Vladimírem taková divočina, Vladimír se neovládal, úplně řval a křičel ‚ježiš né, tam né...‘. Vladimír a Zdeněk, to jako to fakt to chování jejich je dost jako... jako už že to rozjíždí, ale na Vladimíra mě upozorňovali, že on je jako takovej, že... nevim jestli není zrovna ADHD nebo něco takovýho, takže tam udržet tu jeho pozornost bude složitý, jestli mu nebudeme něco furt podsouvat.“ „Některý kluci jsou strašně silní v kramflecích a řeknou ‚ne, tak to není‘ a začne Vladimír třeba tady vykřikovat, a že ne, že jediná správná verze je ta jeho.“

Všimají si i toho, že ostatní děti jej okřikují: Milan okřikl Vladimíra, ať už nezlobí, že chce poslouchat. „(Děti) okřikovaly Vladimíra, Simona ho okřikovala: ‚Ty mi řveš do ucha!‘ Vedoucí na to řekla: ‚Já to slyším, já už jsem říkala Vladimírovi, aby se ztišil.‘ Dodává: ‚Simona z něj byla úplně hotová; nechodí spolu do stejného družinového oddělení.‘

A všimají si taky jeho chyb z nepozornosti: „Vladimír zkoukl pracovní list, podíval se, že první cvičení je strašně jednoduché, druhé taky, třetí taky, začal úplně od konce tím nejsložitějším; šel rovnou nakupovat parkety do obchodu, navedla jsem ho, aby si přečetl zadání, on přišel za mnou a říká ‚ale to mi nevyjde‘, tak jsem ho navedla, aby si přečetl to zadání, zjistil, že je tam víc druhů a může nakupovat, co chce, kolikrát chce...“ Druhá vedoucí si myslela, že Vladimír to zvládl perfektně, ale měl tam nějaké chyby: „Byla jsem u Vladimíra, když dělal svou práci na zemi, a měl tam u stejných barev šipek různé

hodnoty, neposkládal to dobře, nerespektoval, že červená šipka má hodnotu stejnou; nedával na začátku pozor, když jsem zdůrazňovala pravidlo pavučin.“

Ale také hovoří o jeho úspěších: „Vladimír, ten se držel dobře.“, případně: „Nejrychleji hotový byl Vladimír; dělá ve třídě Hejného matematiku; vedoucí se tam byla podívat; jestli dělali výstaviště, to neví; on se v tomto asi cítil dobře kovaný i na začátku; i v té slepé bažině si pamatoval, kudy má jít, měl prostorovou paměť; orientoval se v tom.“ „No, Vladimír, a pak taky přišel ještě Zdeněk, že ‚my děláme tohle ve škole, a to je tak a tak‘. Takže ti dva do toho viděli, a celkem oba věděli vždycky řešení první.“ Zmiňují i to, že pomáhal kamarádovi: „(Milanovi) už se to nechtělo dodělávat, Vladimír mu to tam pomáhal dělat...“

K závěru pololetí zazní při reflexích zkušenost jedné z vedoucích z rozhovoru s třídní učitelkou: „...mluvila s třídní učitelkou, ta je na Vladimíra nabroušená. On v momentě, kdy je napomenut, že něco je potřeba dělat jinak nebo že to není hezký, tak on začne brečet, jančit, místo aby to dokázal vyřešit. Doma je podle vedoucí „fyzicky trestanej“. „Bojí se tatínka... autoritativní výchova. Řekla mu, že není potřeba brečet, ale omluvit se. Že takhle se to neřeší, že když mu někdo něco řekne, tak že ho zmlátí/uhodí.“

Zdeněk

Obecné informace

Zdeňkovi v průběhu doby konání matematického klubu zemřela maminka. „Jeho maminku našli mrtvou v posteli, u jejího přítele, říkají, že to tam vyšetřuje kriminálka... Zdeněk žil jenom s maminkou..., momentálně je Zdeněk u babičky...“

Zdeněk při dotazování uvedl, že bydlí v bytě 3+1 s dalšími čtyřmi osobami, doma mluví česky, mají do 25 knih a on má své vlastní knížky, ale nemají psací stůl ani dětský pokoj. Dále řekl, že maminka se jej nikdy neptala, co bylo ve škole, ale vždy kontrolovala, zda má připravenou tašku a hotové úkoly. V tomto bodě ale nebylo jasné, zda mluví o mamince nebo babičce. Zdeněk chodí do školy rád, má tam kamarády a má rád třídní paní učitelku. Má pocit, že děti mu někdy ubližují. Učí se dle Hejného matematiky, má matematiku rád a jde mu, na vysvědčení měl jedničku. Uvedl, že někdy nerozumí, co paní učitelka vysvětluje, obecně i v matematice, a někdy nerozumí tomu, co po nich chce, aby v matematice dělali. Vedle školy navštěvuje umělecký kroužek.

Dotazník pro rodiče vyplnila babička. Údaje o otci nejsou vyplněné (jsou označeny jako „nehodí se ani jedna z odpovědí“). Babička uvedla, že před nástupem do školy mluvil Zdeněk česky a slovensky, do mateřské školy chodil jen dva měsíce, znal některé číslice a uměl napočítat do deseti. Babička uvedla, že si povídá se Zdeňkem o tom, co se stalo ve škole, každý den. Podle babičky, která má sama základní vzdělání, dosáhne Zdeněk středoškolského vzdělání s maturitou.

Pozorování v klubu

Zdeněk se v klubu jevil jako velice živý chlapec. Je v neustálé interakci s ostatními chlapci, hlavně s Davidem a Vladimírem, kdykoli se k tomu vyskytne příležitost. Někdy se jedná jen o jednu epizodu, jindy o několik různých epizod během celého klubu. Ve čtvrtém klubu při rytmu chodí děti v kruhu, Zdeněk se rozběhne s Davidem, když se rytmus o trochu zrychlí. Zdeněk a David se pošťuchují, šlapou si na nohy... vzájemně se dohadují, vedoucí je ujišťuje, že se všichni vystřídají. O dvě minuty později Zdeněk leze po čtyřech po krokovací škále, vedoucí ho zvedá. V devátém klubu zažívá konflikt s Vladimírem. Zdeněk vzal Vládovi kočku – origami. Poté se zapojují do skládání origami, když je Alžběta učí, ale po chvíli se zase Vladimír a Zdeněk strkají. Zdeněk je poslán na místo Evženie. V desátém klubu se Zdeněk několikrát skácel při úvodním kolečku, vedoucí ho bezděky chytne a drží za ruku. Alžběta mluví, ale není ji slyšet, Milan, Dalibor, Vladimír a Zdeněk hlučí. I po přestávce se Zdeněk a Vladimír strkají a mluví... Vedoucí: „Dalibore, Zdeňku, my potřebujeme klid.“ Ke konci hodiny je ve řídě chaos, kluci pořád chodí pryč. Nepsolouchají. Vladimír má zase problém, tlačí se vedle Zdeňka. V jedenáctém klubu se chce jít napít, když jde Vladimír. Pak se s ním pere, ani po přestávce ho nenechá být. Ve třináctém klubu chce jít David na WC. Zdeněk chce taky. Schovává se vedle dveří a ukazuje „pššš“. Vedoucí: „Ty se nemáš co schovávat.“ Poté si ho vedoucí vzala na klín, po chvíli Zdeněk jen tak zařve: „Bléééééé.“

Vedoucí jsou nucené na Zdeňka často reagovat. Když se kluci pošťuchují: „Nevíš, co se stane? Zlomí si nohu!“ - Zdeněk a David se dohadují, vedoucí je ujišťuje, že se všichni vystřídají. - Zdeněk leze po krokovací škále, vedoucí ho zvedá. - Zdeněk a David se baví. Vedoucí: „Musíte dávat pozor.“ – Druhá vedoucí: „Zdeňku, vzal si tu kočku první on? Co by si měl udělat?“ - Zdeněk jde vzít Vládovi medvěda. Vedoucí ho vrací: „Seděl jsi tam, vrať se, miláčku.“ - Zdeněk se skácel, vedoucí ho bezděky chytne a drží

za ruku. – „Dalibore, Zdeňku, my potřebujeme klid.“ – „Zdeňku, můžu mluvit? Díky.“ - Zdeněk vrtí hlavou a vydává zvuk, vedoucí ho chytne za ruku. – „Kluci, divočíte. Už je to moc, Zdeňku.“

Vedoucí často intuitivně Zdeňka berou pro zklidnění za ruku nebo na klín, když už je situace vyhocená. Někdy jej přesunují od zdroje interakce s dalšími chlapci. Zdeněk zřejmě stejným obtížím čelí ve škole, protože při úvodním kolečku sděluje, že „se má špatně, protože má poznámku, bude mít důtku“ nebo že „dneska celá třída, půlka třídy dostala důtku a napomenutí, já jsem dostal napomenutí“. Zdeněk ale také uvádí jiné důvody, proč se má špatně. Na patnáctém klubu říká: „Mám se špatně... protože mě pořád někdo mlátí. Konec. Tečka.“ Jak to myslí, dále nerozvádí. Nejvíce šokující důvod, proč se má špatně, uvádí na šestém klubu: „Měl jsem se hnusně, protože mi umřela máma“ (říká vedoucí). Vedoucí se dotkne jeho ramene a říká: „Já vím.“ Tuto událost již ale Zdeněk během následujících klubů přímo nereflektuje.

Nicméně, také Zdeněk dovede soustředěně pracovat. Při skládání parket vytváří z různých tvarů pravidelné obdélníky. Při skládání origami se nechá učit Alžbětou. V desátém klubu se zapojuje do řešení hada, jde k tabuli a doplňuje správná čísla. Když se ho vedoucí ptá, podle čeho postupoval, neumí to vysvětlit. Pokud je činnost příliš dlouhá, jako v případě hada (v délce desítek minut), po určité době se od činnosti odpojuje. Po čase se zase vrací a zapojuje, ale jen na chvíli a využívá první možnosti pro interakci s kamarádem. V jedenáctém klubu, který se odehrává venku, se ve skupině s Daliborem a Milanem snaží řešit další hady. Pracují asi deset minut, Zdeněk vysvětluje princip Milanovi, pak utíkají na klouzačku. Ve druhé polovině klubu už Zdeněk nespolupracuje, blízkost prolézaček a květnové počasí je příliš rozptylující. Ve dvanáctém klubu Zdeněk také spolupracuje ve skupince na řešení pavučiny. V patnáctém klubu se zapojuje do debaty o povaze krychlových staveb, sám pak staví, pomáhá Milanovi a zúčastňuje se hry, kdy naviguje spolužačku, aby postavila podle jeho návodu stavbu.

Nejvíce se ale během prvního pololetí projevil při mapování rozmístění pavilonů v ZOO ve čtrnáctém klubu. Těžko říci, jestli je to přenesením vlastní zkušenosti (v jedenáctém klubu se radostně podělil o zážitek ze ZOO, kde byl před krátkou dobou) nebo náklonností k mapám. Naprosto jistě se orientuje v mapování pavilonů, spolupracuje s Eliškou, vysvětluje ostatním, reaguje na změny pokynů. Ač si neodpustí občasné strkání, celá hodina v podstatě stojí na něm. Vedoucí vysvětluje plánky a ptá se: „Jakou barvu budete potřebovat?“ Zdeněk: „Červenou, modrou a žlutou.“ Eva: „Jo? Je to správně?“ „Ano!“ Děti odcházejí s plánky. Vedoucí rozděljuje děti do dvojic, Zdeněk je s Eliškou. Zdeněk s Eliškou pracují. Eliška neví, přichází Zdeněk: „Nachystej si modrou.“ Zdeněk chápe, dívá se na spojení a diktuje Elišce. David sedí a neví. Vedoucí: „Jestli si nevíš rady, můžeš za Zdeňkem.“ Eliška už ví, záběr na řešení, mají to se Zdeňkem úhledné. Vedoucí: „Si to zkontrolujte.“ Zdeněk jde k Alžbětě. Alžběta neví, Zdeněk: „Hele, K je tady a O je tady, modrá, hele.“ Během klubu vysvětluje Zdeněk Elišce, Alžbětě, Milanovi, Davidovi, Evženi. Spolupracuje i po přestávce. A na konci klubu hodnotí: „Mně se to líbilo, hlavně to pracování s Eliškou v té ZOO.“

Pro úplnost je nutné dodat, že Zdeněk má mírné logopedické obtíže. Bez povšimnutí nelze přejít ani jednu situaci, která poukázala na to, jak se vnímá Zdeněk a jak ho vnímají spolužáci: Děti jsou v kroužku. Vladimír něco říká Zdeňkovi, není mu rozumět, ale končí to „cikáni“. Zdeněk: „Já nejsem cikán.“ David: „Já jsem cikán, ty jsi cikán“ (není moc rozumět). Zdeněk: „Paní učitelko, von mi říká, že jsem cigán.“ David něco říká (nelze rozumět). Zdeněk: „Nejsem, kolikrát ti to mám říkat, že nejsem.“ Simona (asi): něco potichu říká. Zdeněk se k ní obrací: „Nejsem. Protože jsem opálenej.“

Hodnocení ze strany vedoucích

Zdeněk je často zmiňován v neutrálním kontextu v určitých situacích a interakcích. Samozřejmě nebylo možné vyhnout se události, kterou Zdeněk zmínil v úvodu šestého klubu, a to smrti jeho maminky. Jedna z vedoucích, obeznámená blíže s jeho rodinnou situací, říká, že babička převzala roli matky „se vším všudy“ a druhá hodnotí, že „je to na něm vidět, že je v pohodě“. V osmém klubu vedoucí zmiňují interakce Zdeňka a Vladimíra: „Zdeněk se začíná taky rozjíždět, no. Což je chování, Vladimír a Zdeněk, to jako to fakt to chování jejich je dost jako... jako už že to rozjíždí.“ Po několika klubech se k tématu opět vrací: „Vladimír Zdeňka při odchodu plácnul po zádech. Oni dva se nesnáší. Zdeněk držel Vladimíra, úplně ho štípal.“ Důsledkem toho se snaží vedoucí Zdeňka od Vladimíra separovat. Druhá vedoucí vznáší domněnku: „Zdeněk hledá nějaký já si myslím sociální nějaký prostě kontakty s dětmi, aby se prostě nějakým způsobem realizoval jinak než třeba doma s babičkou a tak.“

Vedoucí ale i při velkém Zdeňkově řádění oceňuje jeho snahu: „Ale měl snahu, jak došel za tou Marcelkou, tak prostě počítal, docela dlouho, ale potom ty další těžší už...“ Všimají si jeho bystrosti v kombinaci s nesoustředěním: „Takže ti dva (Zdeněk s Vladimírem) do toho viděli, a celkem oba věděli vždycky řešení první. Akorát že Zdeněk teda u toho ještě stihl spoustu dalších věcí. Já myslím, že se spíš nudil, protože věděl, že to tak je, anebo je takový hravý, jak jsem říkala před chvílí, že se divím, že prostě v té první třídě je, že nemá třeba ještě aj odklad, ale... ale asi zvládá.“

Vedoucí se také dotkly citlivé situace z dvanáctého klubu, kdy děti Zdeňkovi řekly, že je „cigán“. Jedna z vedoucích, obeznámená se Zdeňkovou rodinnou situací, myslí, že „Zdeněk je napůl, ale neví, ... nemá ani jednoho z rodičů, možná se tak necítí, ... otec s ním nikdy nežil, on žil s maminkou, mezi Neromy, považuje se za Neroma ...“

V reflexi se samozřejmě odrazil klub s cyklostezkami, kde Zdeněk vynikal. Kupodivu, jako by je nepřekvapovala Zdeňkova výkonnost, nezdůrazňují jeho schopnost orientace v problému, ale oceňují jeho spolupráci s Eliškou, uzavřenou holčičkou s blíže nedefinovatelnými problémy, kterou ostatní dívky moc neberou mezi sebe. V tomto klubu zažila díky tomu, že byla se Zdeňkem ve skupině, také úspěch, protože Zdeněk jí to dokázal vysvětlit a ona pak mohla vysvětlovat dalším. Vedoucí říká: „Měla jsem radost z dvojice Zdeněk - Eliška: oba dva si radili, pomáhali si, Zdeněk byl vůdce, což mě mile překvapilo, Zdeněk je v první třídě, Eliška ve třetí, on jí stěžejně pomáhal; Eliška je hrozně hodná; mluvili o tom, Eliška to se Zdeňkem zvládla; hezky si pomáhali...“

David

Obecné informace

David je romský chlapec, chodí do první třídy. Školku navštěvoval od tří let. Než začal chodit do školy, uměl napočítat do deseti a přečíst některé číslice. Navštěvuje pravidelně sportovní a pohybové aktivity. Doma hovoří česky a romsky. Bydlí v bytě 3+1, se sestrou mají dětský pokoj, kromě rodiny v bytě nikdo další nebydlí. Doma mají podle slov dítěte do deseti knih, David nemá své vlastní knížky, jeho sestra ano. Rodiče mají dosažené vzdělání střední bez maturity a s maturitou. Oba pracují na částečný úvazek jako řemeslník/kvalifikovaný dělník a pomocná/nekvalifikovaná síla. Rodiče se dle svých slov, a potvrzených Davidem, každý den syna ptají, co bylo ve škole, ujišťují se, že má připravenou tašku a hotové úkoly. David má školu rád, i když mu dle jeho slov děti někdy ubližují (posmívají se, nemluví s ním nebo ho uhodí). Paní učitelku má celkem rád. Někdy nerozumí tomu, co paní učitelka říká nebo co po něm žádá, aby v matematice udělal. Soudí, že matematika mu celkem jde, na vysvědčení měl dvojku.

Pozorování v klubu

David je živý chlapec, který kroužek navštěvuje se svou sestrou Evženií. V klubu se projeví obě polohy Davida. Na jednu stranu patří David k výrazně se projevujícím chlapcům, celý zápis pozorovatelky napříč jednotlivými kluby je plný poznámek o jeho legráckách, pošťuchování s kamarády nebo napomínání ze strany jedné z vedoucích. Je neustále v interakci s ostatními chlapci. Bylo pro něj těžké udržet pozornost u některých myšlenkových aktivit, které trvaly dlouhou dobu a odehrávaly se u tabule. Zároveň ale pozorovatelka byla od čtvrtého klubu svědkem momentů, kdy David pozorně sedí a naslouchá, plní pokyny nebo se trpělivě snaží přijít věci na kloub, a také momentů, kdy se naprosto ponořil do aktivity. Několikrát se projevilo, že dokončení jeho práce je pro něj velmi zásadní, zvláště když se jedná o aktivitu propojenou s představitostí, ruční prací a hmatatelným výsledkem, jako je skládání origami, pokládání parket do předem vymezeného prostoru nebo stavění útvarů z kostek. V tom případě se dokázal i 30 minut věnovat jedné aktivitě. Dokáže překonat neúspěch a znovu se pokusit o dosažení výsledku. Dokáže také pracovat ve skupině.

Hodnocení ze strany vedoucích

Také vedoucí si v závěrečných reflexích všímají Davidova řádění: „David tam hodně vyskakoval, dělal i to, co neměl, ale on je takový malý, hravý“, „Je to divočák, potřebuje pozornost“, „David je bezprostřední“, „David měl furt potřebu lítat“. Zároveň došlo k ocenění ve chvíli, kdy mírnil spolužáka a vysvětloval mu krokování. Vedoucí si všimly, že spočítal něco sám až do velké náročnosti. Dále si všimly jeho slovní zásoby, která mu nedostačuje, když má něco vysvětlit spolužákovi: „Říká ‚musíš to udělat tak tak tak‘, rozumí tomu, ale nedokáže to vysvětlit, neumí to říct.“ Vedoucí dále zmiňují Davidovu potřebu dělat něco manuálně: „U Davida dneska, tam byl hrozně velký zájem, on chtěl skládat, nůžkami tam dělal, protože viděl tu cvakačku, a von jakmile to je co se týče manuálních věcí, tak on to miluje a v tu chvíli to je jeho.“ V průběhu klubu došlo k situaci, kdy matka chtěla sourozence z klubu z blíže neurčených důvodů odhlásit. Tato situace také byla řešena během reflexe. Jedna z vedoucích se rozhoduje s matkou promluvit, druhá vedoucí navrhuje, že by napsala nějaké důležité věci týkající se Davida v klubu, které by mohla jeho mamince sdělit. Doslova říká: „David má obrovský potenciál, rodiče vůbec nevědí, co mají, na matiku má talent, je třeba ho rozvíjet.“ David nakonec setrval celý školní rok.

Marcela

Obecné informace

Marcela mluví česky, oba její rodiče mluví česky. Rodiče mají středoškolské vzdělání (bez maturity a s maturitou) a pracují na plný úvazek jako řemeslník/kvalifikovaný dělník a ve službách. Marcela bydlí s rodiči a dalšími třemi osobami v bytě 2+1. Uvedla, že má dětský pokoj, psací stůl i vlastní knížky. Celkově mají doma do 25 knih. Do školy nechodí ráda, i když má ráda paní učitelku, má ve třídě kamarády a děti jí neubližují. Ve škole není vyučována Hejného metodou, matematiku ve škole má ráda a celkem jí jde, na vysvědčení měla dvojku. Dle Marcely pouze někdy rozumí tomu, co paní učitelka říká, co vysvětluje v matematice a co po nich paní učitelka chce, aby v matematice dělali. Úkoly si nejčastěji píše doma. Rodiče vždy kontrolují, zda má všechno na další den a zda má úkoly. Marcela řekla, že rodiče se někdy ptají, co bylo ve škole, maminka řekla, že si o škole povídají každý den. Maminka dále uvedla, že Marcela chodila do mateřské školy od čtyř let a než začala chodit do školy, znala některé číslice a počítala do deseti. Marcela navštěvuje umělecký kroužek. Podle matky dosáhne ve svém životě středoškolského vzdělání s maturitou.

Pozorování v klubu

Marcela nesmělá

Marcela zaujala pozorovatelku hned na prvních dvou hodinách svou nesmělostí. Na druhé hodině, věnované tématu origami, postává opodál, má ruce v kapsách, reaguje až na výzvu vedoucí: „Nechceš to zkusit?“ Marcela vrtí hlavou, že ne. Vedoucí: „Nezkusíš to? Třeba tu skládačku, jak jste dělali?“ Marcela nakonec váhavě souhlasí. Bere si bílý papír a jde skládat. Když je při dělení vybrána do skupiny se Zdeňkem, sedá si na opačný konec stolu. Vedoucí je povzbuzuje: „Nechcete jít k sobě? Abyste si mohli pomáhat?“ Marcela si s rozpačitým úsměvem sedá o jednu židli blíže ke Zdeňkovi, ale ne naproti němu, jak by se nabízelo. Na konci při závěrečné reflexi Marcela nechce nic říkat, vedoucí ji povzbudí, ať ukáže rukou, jak se jí v klubu líbilo. Marcela ji zvedá úplně nahoru. Tyto situace se v různých obměnách budou opakovat i v dalších klubech. Na osmém klubu Marcela sedí mimo kroužek. Vedoucí: „Pojď, chceš k nám?“ Marcela vrtí hlavou. Vedoucí: „A kdyby se ti chtělo, přijdeš?“ Marcela přichází ke skupině holek a zase jde pryč, jde mezi dveře, kde sama fyzicky cvičí. Sama si počítá u tabule a v závěru hodiny, když děti dostávají za odměnu sešit, nechce si ho vzít. Ostatní děti rozebírají sešity, ona jde pomoci Vladimírovi s úklidem a zase se vrací mezi dveře. Vypadá to, jako když čeká, až ji vedoucí vybidne. Vedoucí rázně: „Šup!“ (vysvětlení: spěchá, je málo času) „Taky jsi pracovala.“ Marcela si jde váhavě pro sešit. Při závěrečném kolečku neříká nic. V jedenáctém klubu zůstává po návratu z WC s jinou holčičkou mezi dveřmi a je opět vyzývána vedoucí, aby se připojila. Při společné říkance „Had leze z díry“, kterou vedoucí zařadila kvůli rozehřátí, zůstává Marcela sedět u stěny a i nadále se drží v pozadí. Ve dvanáctém klubu, který se koná venku, se také ukazuje, že Marcela není součástí holčičí skupinky. Při vytváření skupin po třech Marcela stojí stranou se založenýma rukama. Holky (Týna, Daniela, Alžběta, Simona) chtějí být spolu. Vedoucí: „Marcelko, doplníš je?“ Marcela stojí na místě. Nakonec si pro ni dojde Vladimír a vezme ji k sobě do skupiny s Eliškou. Nelze říct, jestli je to právě tato situace, která způsobí, že ani poté se Marcela v tomto klubu moc nezapojuje. Kamera zaznamenala situaci, kdy se o chvíli později Marcela houpe. Vedoucí: „Nehledáš řešení. Lenošíš.“ Marcela: „Já to neumím.“ Vedoucí: „Neumíš, nebo nechceš?“ Marcela: „Nechci.“ I dále stojí Marcela stranou se založenýma rukama a během přestávky je sama na lavičce.

Ocenění vstřícného přístupu, postupné zapojování a zájem

Marcela docení vstřícný přístup vedoucích v závěrečné reflexi čtvrtého klubu: „Líbilo se mi všechno, ale hlavně vy jste strašně hodný.“ V devátém klubu během závěrečné reflexe si Marcela sedá na klín jedné z vedoucích. V jednu chvíli jde něco ukázat a zase se k ní vrací na klín. Ve třináctém klubu říká: „Měla jsem se špatně.“ Vedoucí: „A neřekneš proč?“ Marcela vrtí hlavou a posílá médu dál. Za dvě minuty si bere médu a doplňuje: „Jen dneska jsem se měla dobře, protože jsem se těšila na kroužek.“ Je to zřejmě toto přátelské, podporující prostředí a ocenění Marcelčiných úspěchů, které způsobí, že Marcela se do práce zapojuje stále více.

V klubech, zvláště těch počátečních, ale i později, je možné vidět, že Marcela reaguje na povzbuzení, případně na chválu. „Nezkusíš to? Nechceš to zkusit? Nechcete jít k sobě? Abyste si mohli pomáhat?“ Ve druhém klubu zvládla origami podle návodu a poradila spolužákovi, vedoucí ji pochválí slovy „výborná paní učitelka“. Ve čtvrtém klubu začala sama při krokování přisunovat nohu a vzápětí se sama hlásí s iniciativou, chce zadávat instrukce ke krokování. V pátém klubu se Marcela zapojuje, zkouší rytmické pohyby na říkanku. V jedenáctém klubu vykazuje velkou výdrž, hodina je náročná a děti postupně „odpadají“, jsou unavené. Oproti tomu Marcela vnímá, hlásí se a na konci hodiny se pořádně snaží, vysvětluje princip přičítání v prostředí Hadi. V patnáctém klubu se Marcela dožaduje nového úkolu týkajícího se mapy v ZOO: „Paní učitelko, dáte mi novej.“ Při svolání na závěrečnou reflexi stále řeší svůj úkol.

Úspěchy

Ve druhém klubu je poprvé vyzvána, aby poradila spolužákovi se skládáním origami. V devátém klubu zažije Marcela první výrazný úspěch, kdy přišla na řešení složité situace v origami a je vyzvána, aby poradila svým spolužačkám. U této skupinky, kterou kamera zaznamenala, je po celou dobu přítomna vedoucí a do situace aktivně zasahuje: Marcela přišla na řešení složité situace v origami. Vedoucí: „Marcelko, pomůžeš Simoně?“ – Simona jde napřed. – „Počkej, ona tě vede.“ - Simona nečeká, jde napřed. – „Simonko, ty jedeš, musíš čekat na ní. Řekni jí (Marcelko), cos udělala.“ - Marcela ukazuje. - „Neukazuj, říkej.“ - Marcela říká a Simona nakonec složitý překlad zvládla. - „Marcelko, teď Elišce, všem, říkej, co má dělat.“ Vedoucí: „Podívej se na Marcelku, Simona neví, jak dál, Eliška vůbec. Co říká Marcela? Otevřít! Počkejte na Marcelu.“ Marcela pomáhá Elišce. „(Marcelko), tys neporadila ten poslední krok.“ Marcela si bere papír. Zkoumá překlady, pracuje.

Ve dvanáctém klubu se odehrála situace, kdy má Dalibor poradit Elišce, aniž by jí přímo řekl výsledek, a neví si s tím rady. Marcela seshora z klouzačky nad nimi (klub se konal venku na hřišti): „Třeba dej čtyři plus dva, kolik se to rovná. Aby to vypočítala.“ Vedoucí oceňuje Marcelin přístup: „Šlo by to takhle? Marcela ti poradila.“ Ve třináctém klubu Marcela jako první rozklíčovala kus pavučiny. Spolu s Alžbětou zůstávají cca 20 minut u tabule a řeší hodnoty barevných šipek. Poté princip Marcela vysvětluje ostatním dětem. Marcela s Alžbětou zůstávají u tabule dokonce i o přestávce, kde počítají samy další pavučiny. I v další části hodiny Marcela pracuje a vysvětluje.

Během prvního pololetí se Marcela stala aktivní součástí skupiny. Přestože vedoucí stále občas vycítí, že je potřeba ji povzbudit k aktivitě a přestože se stále Marcela občas skupiny straní, přebírá stále více iniciativu a zapojuje se. Ke konci už pracuje samostatně a řeší věci spolu s ostatními. V jednom ze závěrečných klubů prvního pololetí, kde se s Alžbětou ponořily do řešení pavučin, byla zcela pohlčena

touhou přijít na princip fungování barevných šipek v prostředí Pavučiny. Desítky minut byla schopná stát u tabule a participovat na řešení úloh, včetně účasti na vysvětlování dalším dětem.

Hodnocení ze strany vedoucích

Vedoucí si všímají Marceliny uzavřenosti na začátku klubu. „Marcela se opravdu strašně stydí, musí se do kolektivu nutit; je samotářská, tichá, ale nevysvětlí proč, když se jí člověk zeptá, tak ona neřekne“

„Byla pořád sama, separovala se, posadili jí ke klukům, pak to bylo lepší.“ Postupem času hodnotí změnu: „Oproti minule byla dnes Marcela úplně komunikativní, nadšená, vedoucí zdravila už na obědě... u Marcely pokrok... Marcela byla šťastná, zase poskočila kousíček dál, v té své otevřenosti.“ Dále také: „To mě překvapilo, že ta Marcela oproti minule, jak byla taková stranou, tak hnedka šla vysvětlovat...“ - „Perfektní, hned se zapojovala, přesně tak.“ Na závěr pololetí se také jedna z vedoucích zmiňuje o Marcelině „divokosti“, kdy „lítala pořád, několikrát jí museli volat, aby přišla, několikrát vyzvat k tomu, že je potřeba jít dál, ona to ignorovala - proč?“ a vyslovuje domněnku, že „Marcela je z rodiny, kde je pět nebo šest dětí, nejspíš chce pozornost, které se jí nedostává.“

Milan

Obecné informace

Milan doma mluví česky. Bydlí v bytě 2+1 s dalšími třemi osobami. Má dětský pokoj a psací stůl, doma mají do deseti knih a on sám nemá vlastní knížky. Tatínek není podle dotazníku v rodině přítomen (u všech relevantních otázek pro rodiče zaškrtnuta možnost „nehodí se“). Maminka se vždy ptá, co bylo ve škole, kontroluje mu tašku a zda má připravené úkoly na další den. Do školy chodí Milan rád, i když mu tam podle jeho slov někdy ubližují. Ale má tam kamarády a má celkem rád paní učitelku. Není vyučován dle Hejného matematiky. Matematiku má rád. Myslí si, že mu moc nejde, ale na vysvědčení měl jedničku. Rozumí, co paní učitelka říká, co vysvětluje a co chce, aby v matematice dělali.

Maminka doplnila, že doma se mluví česky. Milan chodil do mateřské školy od čtyř let. Než nastoupil do mateřské školy, uměl některé číslice a napočítat do deseti. Maminka potvrzuje, že si každý den s Milanem povídá, co bylo ve škole. Milan navštěvuje umělecký kroužek. Matka má základní vzdělání, pracuje na plný úvazek jako nekvalifikovaná pracovnice/pomocná síla. Myslí si, že Milan dosáhne na středoškolské vzdělání bez maturity.

Pozorování v klubu

Milan nebyl zpočátku výzkumníky identifikován jako dítě, na které je potřeba se soustředit. Projevoval se spíše klidně. Časem byl klid pozorovatelkou hodnocen jako svého druhu pohodlnost a následně přehodnocen na možnou únavu. Tato hypotéza byla později podpořena informacemi z reflexí.

Milan v matematických klubech patřil ke klidnějším chlapcům. Často někde seděl, později také často ležel. Je zaznamenána častá interakce s chlapcem Daliborem, není však tak „akční“ jako u Vladimíra se Zdeňkem. Jedná se spíše o takové kamarádké žďuchnutí, postrčení nebo dokonce masáž šíje. Dle svých slov od klubu očekával, že tam budou něco vyrábět, tancovat nebo větší zábavu. Milan na prvních klubech často napomíná své spolužáky a patrně se zde odráží věty, které Milan často slýchá sám, jako např. „Ničíš to!“, „Vzpamatujte se! Postopadesáté, udělej sedm kroků, začni teď.“, „Ty to nechápeš!“ nebo „Už se prosím tě vymáčkni.“ Postupně už tato upomínání nenadužívá. V osmém klubu při úvodní evokační debatě o Egyptu a pyramidách projevuje poměrně hluboké znalosti ze života Egyptanů, kdy se podivuje nad jejich náboženstvím: „Nechápu, proč ti lidé si mysleli, že jsou zvířata boží, uctívali kočky a ještě psy, to prostě nechápu.“ Ve stejném klubu má při úvodní debatě potřebu podělit se o zkušenost s hrou Modrá velryba, kterou vedoucí utne s prosbou, aby ji nehráli, a oprávněnou poznámkou, že se to netýká tématu Egypta.

Milan se zapojuje do aktivit. Skládá origami, účastní se rytmických cvičení i povídání o rytmu a krokování. V desátém klubu se téměř půl hodiny s ostatními dětmi snaží u tabule přijít na princip hadů. Při klubu, který se koná venku, spolupracuje se Zdeňkem a Daliborem ve skupince. Ve dvanáctém klubu se cca 35 minut před přestávkou a znovu po přestávce snaží přijít na princip pavučiny. Po půl hodině říká: „Já už to chci mít sakra hotový.“ Vedoucí: „Tak pomoz.“ Milan: „Jenže nevím, jak se to dělá, protože to neznám.“ Vedoucí: „Holky to taky neznaly.“ Milan: „Ale už to znají.“ Nicméně pokračuje v řešení, zapojuje se i po přestávce a nakonec shrnuje princip řešení: „Protože když má každá šipka číslo, tak to doplní, aby to k sobě pasovalo.“ Ve třináctém klubu, přes počáteční únavu, kdy leží Daliborovi na klíně a říká, že by chtěl spát, se účastní početního řešení pavučin.

V osmém a čtrnáctém klubu je spíše apatický, polehává, nesoustředí se a mluví s kamarády. Ve čtrnáctém klubu si toho vedoucí všimá a několikrát ho během klubu napomíná. Milan na to

odpovídá: „Já to nemám, protože jsem hloupej.“ Vedoucí: „Ne, proto, že ležíš, to je rozdíl.“ Po pár minutách je zaznamenána podobná konverzace. Vedoucí: „Milane, máš to?“ Milan: „Já prostě nevím, jak to mám dělat.“ Vedoucí: „Protože nedáváš pozor. Jdi za někým, ať ti poradí.“ Je vidět, jak Milan leží odevzdaně na zemi a řeší úkoly, požádá Zdeňka o pomoc a ten ho nakonec pochválí, že to má dobře. Při následném zadání nové úlohy leží Milan vedle pracující skupinky a jen poslouchá. Vedoucí znovu konstatuje: „Milane, ty se tady válíš, to se mi nelíbí teda.“ Na konci klubu se Alžběta při závěrečném kroužku ozve s tím, že jí opravdu vadilo, jak kluci nerespektovali pravidla, která v klubu mají. Milan na to reaguje slovy: „Já bych chtěl změnit, abychom měli delší čas a mohli nějaký hry. Abysme měli čas dlouhější.“ ... „Já vím, jak jsem to zkazil, že jsem skoro vůbec nepracoval, protože mě nebavilo dělat takový těžký papíry, já jsem si chtěl hrát.“ Vedoucí říká, že kdyby to někteří neflákali, zbylo by víc času na hry.

Nicméně na patnáctém klubu zažívá Milan úspěch, když ostatní obdivují jeho pyramidové stavby. Milan sám k tomu říká: „Já jsem to postavil, protože jsem si vzpomněl, jak jsme dělali pyramidy z čísel.“ Také oceňuje pomoc Zdeňka: „On mi připomněl, že když tam mám naražený kostky vzadu, tak když do toho strčím, že se posunou. A to spadne.“ Při soutěži o nejvyšší stavbu se mu podařilo postavit tu nejvyšší. Velkou motivací mu byla soutěž s dívčí skupinou, kterou nechtěl nechat vyhrát.

Hodnocení ze strany vedoucích

Vedoucí zpočátku o Milanovi soudí, že „jeho mluva je zvláštní, je úplně jinej; strašně chce něco říct, člověk čeká, co jako řekne... děti dlouho vydrží čekat, co řekne, ...“. Druhá vedoucí si zase všimla, že Milan v kruhu řekl, že „s cizíma se za ruce držet nebude“. Když mu řekla, že „přece nejsou cizí, tak se tak podíval a chytl se“. Třikrát se v reflexích vrací k tomu, že je Milan „unavený“, „držel se v útlumu, sledoval ostatní kluky“ nebo přímo zazní, že „Milan byl dneska línej“. V sedmém klubu mu věnují delší čas a rozebírají důvody, proč aktivitu nechtěl dodělat, zda je líný, unavený nebo otrávený. Vedoucí si také všimla, že o přestávce seděl bokem od ostatních, a tak ho šla přizvat.

Postupem času se dozvíme nějaké reálie z Milanova života, které sdělil vedoucí, když šli do klubu. Říkal: „Moje mamka si vybírá samý psychopaty.“ Vedoucí se ho zeptala, co to znamená, a on říkal, „že jeho mamka hodně střídá strejdy, že už ani neví, kolik strejdů měl, předposlední strejda se vyboural na motorce, doma mlátil hlavou do zdi a tak“. Vedoucí se zeptala, jestli má mamka teď nějakého přítele, on že ne, ale myslí si, že brzo bude mít; říkal, že nemůže v noci spát, že si mamka pouští nahlas televizi, že když je někdy s ní v pokoji, tak nespí celou noc a dívá se na tu televizi, nebo že to je moc nahlas. Vedoucí soudí, že „je to teď takový zajímavý, co asi ten kluk řeší sám v sobě“ a vznáší domněnku, že „jeho lenost a ležení je možná způsobená tím, že v noci nespí.“

Vedoucí se dále zmiňovala o tom, že „říkal, že už týden je strašně unavenej, že usnul v plavání, v družině...“ Mluvila také s paní družinářkou a ta upozorňovala na to, že „Milan je strašně unavenej, že odpoledne spí třeba hodinu a půl v družině“.

Zajímavý je také moment na čtrnáctém klubu, kdy se Milan při diskuzi s Alžbětou omlouval za své chování. Vedoucí se nicméně shodly, že on to tolik nekazil: „Vztáhl si to na sebe, má pocit, že je příčina všech problémů, bere to jako svoji vinu“ a dedukují, že „to má nejspíš z domova“.

Sára

Obecné údaje

Sára je dívka původem z Moldavska. Bydlí v bytě 2+1, kde trvale bydlí čtyři lidé. Doma nemluví nikdy česky. Mají doma přibližně 0-10 knih. Mají doma psací stůl, mají dětský pokoj a Sára má své vlastní knížky.

Úkoly si Sára píše nejčastěji doma. Rodiče se jí vždy ptají, co dělali daný den ve škole, což potvrzuje i matka v dotazníku pro rodiče, také vždy kontrolují, zda má všechno připravené na další den do školy, vždy kontrolují, zda má hotové úkoly na další den. Oba rodiče při komunikaci se Sárrou používají jiný jazyk než češtinu.

Sára chodí ráda do školy. Má ve třídě dobré kamarádky. Děti ve třídě jí někdy ubližují. Má ráda paní třídní učitelku. Ve škole má matematiku ráda, uvádí, že jí ve škole matematika jde. Na vysvědčení měla jedničku.

Sára někdy rozumí všem slovům, která paní učitelka říká, někdy rozumí tomu, co paní učitelka v matematice vysvětluje, někdy rozumí tomu, co po nich paní učitelka chce, aby v matematice dělali.

Matka uvádí, že Sára mluvila jinak než česky, než začala chodit do školy. Šest měsíců chodila do mateřské školy. Než začala chodit do základní školy, uměla přečíst některé číslice, napočítat do pěti i do deseti. Sára chodí na sportovní a pohybové aktivity a na hudební, výtvarný nebo jiný kroužek.

Otec i matka dokončili základní školu, Sára podle matky dosáhne vysokoškolského vzdělání. Otec pracuje na plný úvazek, a to na pozici „řemeslník či kvalifikovaný pracovník/dělník“. Matka pracovala, ale nyní nemá zaměstnání. Pracovala jako pracovníce ve službách.

Sára je v rámci výuky matematiky vyučována jinou než Hejného metodou.

Pozorování v klubu

Sára je holčička, která do České republiky přicestovala z Moldávie. Chodí do prvního ročníku, ale je oněco starší i větší než ostatní prvňáci. Klubu se účastní od samého počátku velmi pravidelně.

Sára nesmělá a obávající se chyby

Na prvním, úvodním klubu působí velmi nesměle až zakřiknutě, nahlas se téměř neprojevuje. Při hře, kdy se děti rozpočítávají pomocí slov první, druhý, je velmi zaskočená, když na otázku vedoucí Jany, zda je druhá, ostatní děti reagují hlasitým „ne“. Na Sáře je nápadné, jak se bojí udělat jakoukoli chybu. Na stejném klubu se již také projeví její maximální úsilí o bezchybné splnění úkolu. Když si kontroluje svou práci (origami ve tvaru zvířátka) s poskládaným originálem, je na ní vidět výraz uspokojení. Když se jí naopak později nevede při stříhání, rozpláče se i přesto, že jí pomáhá jak vedoucí Anna, tak spolužačka Bára. Při závěrečném zhodnocení klubu odpovídá na otázku, zda se jí klub líbil a co se jí líbilo, pouze pokývnutím. Na druhém klubu Sára působí natěšeně, usmívá se na vedoucí Janu, i když nahlas se stále neprojevuje a vedoucím případně nějaké informace sděluje pouze šeptem.

Na třetím klubu se trochu uvolní, o přestávce vesele poskakuje s rumba koulemi, podobné chvílky uvolnění a poskakování lze zaznamenat i na následujících klubech. Při opakování vytvořených pravidel na Sárrou náhodně vyšla k přečtení věta „Můžu udělat chybu.“ Větu zvládla přečíst bezchybně

i se správnou výslovností. Pokud něco chce říci ostatním dětem, přistoupí až k nim a mluví velice potichu, takže není rozumět, co říká. Pokud má mluvit nahlas, snaží se tomu vyhnout.

Pokud je ve společnosti svých kamarádek, působí na nahrávkách vesele a uvolněně, drží se s nimi za ruku, dobře spolupracuje, od druhého klubu s nimi aktivně pracuje, zatímco chlapci spíše pasivně přihlížejí. Pokud má něco odříkávat s dalším dítětem, je ochotná se zapojit, což lze vidět například při krokování na 5. klubu, kdy spolupracuje s Bárou a společně recitují „Červená, modrá“. Na desátém klubu s dětmi zpívá nahlas písničku a také slyšitelně odpoví jedním slovem na otázku. I tak dává přednost vyjadřování se gesty a jednoslovným odpovědím (například „tučňák“ na 13. klubu).

Opakovaně se objevuje Sáry obava ze selhání, jakmile si není jistá, zda úkol plní dobře. Její nejistota je dobře patrná například v 7. klubu, kdy má na destičku napsat nebo nakreslit, co dělala v tomto týdnu odpoledne. Ani po pěti minutách nic nenakreslí a nakonec za ni mluví mladší Pája „Sára a Bára byly ... byl kroužek na *vedlejší škole*²“. Podobná nejistota panuje i při úkolu, kdy mají nakreslit děti svůj pokojíček snů. Při volbě obtížnosti (v případě, že jsou k dispozici úlohy s gradovanou obtížností) se Sára vždy drží při zemi a začíná nejjednoduššími úkoly, jak je patrné například v 9. klubu, kdy si děti volí obtížnost při stříhání vzorů papírových deček.

Sáry obava se projeví i v dalších klubech. Kdy na 14. klubu při diskusi mezi vedoucími a dětmi o dodržování pravidel vidíme, jak se Sára červená, cucá si vlasy a celkově je nejistá, i přesto, že ona sama se až úzkostlivě snaží všechny pokyny vedoucích dodržet. Na tomto klubu lze také zaznamenat delší sekvenci, kdy se vedoucí snaží, aby Sára vysvětlila, jak dopředu přemýšlela o své krychlové stavbě. Rozhovor vypadá tak, že vedoucí vymýšlí jednu otázku za druhou, Sára mlčí, vedoucí se snaží za ni odpovědět a Sára jejich odpovědi doplňuje pouze pohyby hlavou. Tato komunikace, většinou bezeslovná, přetrvává s minimálními výjimkami po celé pololetí.

Její obavy mohou souviset i s nejistotou v jazykovém porozumění. To je patrné například na 10. klubu, kdy nepochopí zadání hry „až dozpíváme, hadi, hadi, jak si vlastně povídáte, a bude konec, tak si každý sedne na židličku“. Sára si sedne rovnou při těchto slovech. Její kamarádka Marie jí něco potichu vysvětluje a gestem naznačí, že má z židličky slézt. Na 13. klubu lze pozorovat, že Sára nezná slovo „akvárium“.

Sára je velmi tichá a spolupracující, nikdy „nezlobí“, pro vedoucí je snadné jí neustále poskytovat podporu. Tak si na 4. klubu asistentka Hana všímá, že se Sára nepřidala ke skupince dětí, které jdou o přestávce na záchod a výslovně Sáru vybízí, aby si také došla.

Sára má vlastní názor a snaží se pomáhat

I přesto, že se jedná o velmi tiché dítě, lze zaznamenat situace, kdy jde i proti názoru či přání kamarádky. Na 6. klubu při procházení krokodýlí bažinou má Sára vybrat další dítě, které bude pokračovat. I přesto, že její kamarádka Bára kýve a ukazuje na sebe, Sára vybírá chlapce, který dosud zapojen nebyl. Na tomto klubu je také vidět, jak Sára velmi malým gestem, kdy má ruce připažené u těla a ukazuje pouze pohybem prstu, radí mladšímu Samovi, kam má postupovat. Jak se Samovi (a později i Pájovi) daří postupovat, i gesta Sáry jsou výraznější, jako by si sama sobě více věřila. Od 7. klubu lze opakovaně pozorovat, že Pája (vietnamský chlapec z nultého ročníku) se snaží držet v blízkosti Sáry, sedat si vedle ní a spolupracovat s ní. Sára také příležitostně Pájovi radí, ideálně pouze

² V originále je uvedeno jméno školy.

neverbálně, pomocí gest, nebo fyzickou dopomocí, například při držení krychlové stavby. S Pájou Sára také mluví (z pozorování ale není rozumět, o čem) i o klubových přestávkách. Zajímavé také je, že Pája se se Sárrou drží za ruce, i přesto, že jinak se Pája fyzickému kontaktu spíše vyhýbá. Na dalších klubech je vidět, že Sára pomáhá i Samíkovi. Například mu naleje při přestávce pití, a to dříve, než ho naleje sama sobě.

Na 12. klubu dá Sára najevo, že chce pracovat sama a volí si jiný postup, než její kamarádky. Pokračuje v samostatné práci i tehdy, když ostatní děti kolem ní pobíhají a hrají si. Podobná situace nastane i o pár týdnů později při venkovních aktivitách.

Na 13. klubu je naopak Sára ochotná nechat si pomoci. Několik minut tak probíhá interakce mezi ní a třetákem Nikem. Na závěrečném červnovém klubu kamera zaznamená, že Sára jde a nahlas aktivně osloví paní učitelku.

Sára si také jako jediná bere domů pravidelně všechny úlohy. Nevíme nic o tom, jakou podporu má Sára doma, nicméně například na 14. klubu lze zaznamenat, že je schopná bezchybně přečíst i poměrně obtížný odstavec popisující rodokmen jedné rodiny, kde jsou i dlouhá a komplikovaná slova (např. „spisovatel“). Sára čte plynule a jen s mírným přízvukem.

Že Sáře záleží na výkonu a sebevyjádření, je patrné i z aktivit, kde může projevit svou kreativitu. Na 16. klubu například tvoří velmi zdobný vícebarevný podpis.

Hodnocení ze strany vedoucích

Vedoucí si opakovaně při reflexích všímají Sářiny ostýchavosti, zmiňují, že se obává na něco zeptat, takže neví, zda jim Sára vždy rozumí.

Všimly si Sářiny snahy vedoucím vyhovět, například při dělení dětí do skupinek.

Podobně zmiňují náchyllost Sáry k pláči, ale zároveň i její tvořivost: „a ještě tam byl jeden moment, když Péťa řekl Sáře, že to má špatně, že nemá střechu (při krychlových stavbách), tak Sára úplně nabírala ... já jsem musela říct „ty máš krásnej hrad pro panenky ... to byla jako nejtvořivější stavba a teďka to její selhání, že (si myslí, že) to má špatně, protože všichni mají obyčejný domeček se stříškou, ... zatímco ona má úžasný hrad...“

Vedoucí v reflexi zmiňují, že neví, zda mluví doma bulharsky či česky, nicméně Sára sama při dotazování uvedla, že doma nikdy česky nemluví. Konstatují, že by mamince pomohlo, kdyby se přišla na klub podívat. Všímají si opakovaně, že si Sára bere úkoly domů a konstatují „děti lepily, kdo chtěl, odnesl si to domů, to je dobře – děti, třeba Sára, se doma mamce pochlubí a povídají si o tom“, na jiném klubu: „Sára šla a systematicky posbírala všechny úkoly a všechny si vzala domů, posbírala je s nadšením, poskakovala si, usmívala se ... moc nemluví, ale vnímá, snaží se pochopit, co se po ní chce, přijde to později, ale vnímá to dobře, sama si s tím zaleze, bude nad tím přemýšlet, bude si s tím hrát.

O Sářině vývoji na 10. klubu uvádějí: „Sára klub od klubu kvete, ... dnes byla úplně uvolněná ... Sáry bylo všude plno, prolézala to tam“ a o pět týdnů později: „Dneska Sára nebyla ve stresu ... tak jsme se objaly, to bylo příjemné ... vyběhla za mnou na chodbu, já říkám „jdeš se mnou?“ takové to její „hm“, poskakovala po té chodbě, klouzala se prostě vyloženě jako spokojený dítě.“ A ke spolupráci s dětmi: „Ona je s dětma úplně v pohodě, nevádí jí, když za ní někdo přijde, tak ona okamžitě jako poslouchá, baví se, hned spolupracuje.“ V červnu: „už i ty pohyby radosti začíná mít méně úsporné, začíná být

taková otevřenější, ... začíná se tam vyskytovat ta dětská radost ... přestává to být takový to úplně utáplý dítě.“

Na posledním klubu před prázdninami, tedy pět měsíců od začátku klubů, se dozvídáme, že Sára hraje divadlo a že „začíná být ukecaná i v té družině, já jsem ji teď měla možnost pozorovat a zírala jsem.“

Podle záznamů Sára do klubu velmi pravidelně docházela i ještě celý další školní rok a minimálně část následujícího. I když příliš nemluvila, dokázala se později i sama přihlásit a aktivně něco předvést.

Pája

Obecné údaje

Pája bydlí v bytě 2+1, ve kterém trvale žije šest osob. Doma mají dětský pokoj, psací stůl, Pája má svoje vlastní knížky. Doma nikdy nemluví česky. Mají více než 100 knih, úkoly nejčastěji píše doma a rodiče se ho vždy ptají, co dělal ve škole, vždy kontrolují, zda má vše připraveno na další den do školy a zda má domácí úkoly.

Rád chodí do školy, ve třídě má dobré kamarády/ky. Nikdy mu děti ve třídě neubližují. Má rád paní učitelku a má ve škole rád matematiku. Pája je v rámci výuky matematiky vyučován jinou než Hejného metodou. Uvádí, že mu matematika ve škole jde. Na vysvědčení neměl nic (je žákem nultého ročníku).

Uvádí, že někdy rozumí všem slovům, která paní učitelka říká, někdy rozumí tomu, co paní učitelka v matematice vysvětluje a někdy rozumí tomu, co paní učitelka chce, aby v matematice dělali.

Rodičovský dotazník není vyplněn.

Pozorování v klubu

Pája je malý vietnamský chlapec. Chodí do nultého ročníku ve škole, která vzdělává v naprosté většině žáky romského etnika, případně děti s odlišným mateřským jazykem. Od počátku je z pozorování patrná jeho neustálá snaha o komunikaci, i přesto, že jeho slovní zásoba i znalost gramatiky jsou zatím jen velmi omezené.

Již na druhém klubu je ale patrné, že se jedná o chlapečka velmi bystrého. Z prvního klubu si zapamatoval, že dětem veverka, která v klubu slouží jako maskot, ukazovala, že si při příchodu mají umýt ruce. „Dneska je, dneska je (umytá) veverka“. Při konverzaci se obrací spíše na dospělé „paní učitel, podívej se“ (když si nasadí papírovou čepici na hlavu). I při omezené slovní zásobě dokáže používat geometrické pojmy a reaguje na otázku vedoucí Jany „jak si budeme hrát?“ slovem „obdélník“ (na jiném klubu zopakoval pojem „kosočtverec“). Ukáže se také, že rozpozná i dvouciferné číslice a pomocí prstů zvládá sčítání v oboru do pěti a také evidentně čte napsaná jména dětí (na lístečku napsané jméno Nikolas, na 4. klubu na dřevěném kolíčku napsané jméno Vanesa nově příchozí holčičky „on menuje Vanesa“). Na 6. klubu přečte slova jako „mono“ a „duo“, na 8. klubu lze pozorovat, jak sčítá pomocí prstů na ruce.

Je velmi všímavý, i když to často vedoucí hodnotí spíše jako „zlobení“. Neposlouchá vysvětlování, ale neustále opakuje „Daniel nemá“, pak „Daniel není“. Vedoucí Anna reaguje „Daniel dneska není, no.“ Na pokyn vedoucí Jany „oprašte si ruce“ Pája reaguje „protože špinavý?“. Jeho otázka zůstala bez odezvy.

Překonávání jazykové bariéry

Z pozorování je patrné, že pokud Pája nerozumí pokynům, snaží se u ostatních dětí odpozorovat, co má dělat. S dětmi ale zatím přímo příliš nekomunikuje. Když si neví rady, jak složit vlaštovku, obrátí se na třetáka Honzu se slovy „ukaž, ukaž mně“ a dává mu svou vlaštovku. Některé děti naopak ignorují Pāju.

Opakovaně se snaží o hledání pravidelností. Například když porovnává dva balíčky fixek, zda se shoduje pořadí barev. Vedoucí Janu upozorňuje „to je nesprávně ... správně“.

Napodobuje i dospělé. Když Jana vysvětluje pokračování aktivity a řekne „ale pozor“ a zdůrazní to ukazováčkem, Pája to po ní zopakuje. Obecně se Pája častěji obrací k dospělým než k dětem.

Na třetím klubu reaguje na otázku „Komu jsi ho dal?“ pouze prvním pádem „Bert“.

Opět je patrná snaha o dodržování pokynů, která ale zůstává bez odezvy. Při oblékání podává jmenovku Honzovi, který si ji již sundal z oblečení se slovy „tam“. Honza ji nechává na lavici a Pájovi nikdo nevysvětlí, proč už jmenovka potřebná není.

Při společné recitaci básničky Kroky, skoky, která je pro Páju zřejmě příliš obtížná, se Pája nezapojuje, ale napodobuje pohyby dětí. Když vedoucí mluví o rytmu, Pája vypadá, že nespolupracuje, pravděpodobně je, že nerozumí, co se po něm chce. Nikdo si ho nevšímá, ani děti, ani vedoucí. Při přestávce si sám hraje s Orffovými nástroji, zkouší různé rytmy a občas se po dětech rozhlíží.

To, co někdy vypadá jako nezáměr Páji o aktivity, je možná způsobeno jeho neporozuměním. Když se Pája ptá vedoucí a moc si nerozumí, Pája se sebere a odchází.

Ne/Zapojení do skupiny

Na 4. klubu lze také poprvé zaznamenat, že Páju zaregistroval Honza. Když Pája hraje rytmicky na čelo své jméno, Honza ho napodobí a Pája se začne výrazně usmívat. Pája stojí velmi o uznání staršího Honzy a při klubech se na něj snaží opakovaně reagovat.

Na pokyn vedoucí Anny „všichni dáme ruku na rameno kamaráda“ se Pája jako jediný nezapojí, vedoucí mu sama položí ruku na rameno Petra, Pája se usmívá, říká „Petr“ a pak ruku zase sundá. Obecně se z pozorování zdá, že Pája je celkově méně kontaktní než ostatní děti.

Pája často vypadá, že nespolupracuje, někdy k tomu zřejmě přispívají i nejednoznačné pokyny. Na pokyn „každý si stoupne ke svým dvěma kamenům, které měl“, Pája drží v ruce šestku a zjevně hledá své druhé číslo (které si vybral již dříve). Vedoucí Anna se opravuje „každý si najde dva kameny“. Tedy už nespecifikuje, že to mají být ty původní. Pája se ale soustředí na hledání čísla na svém původním kameni. Vedoucí ho usměrňují, už mu nikdo nevysvětluje, že to nemusí být to stejné číslo. Bertík mu tedy sám připravuje dva kameny a říká mu „tady, pojď“. První, co pak Pája udělá, je, že si prohlíží čísla na spodní straně. Podobně na začátku 5. klubu, kde aktivita pokračovala, si Pája všiml, že na začátek barevných kamenů přibyl bílý kámen (výsledek reflexe vedoucích po 4. klubu a fakticky didaktická úprava pro lepší porozumění dětí) a ptá se: „a proč, a proč je bílý, tohle?“. Vedoucí Anna na to nereaguje a připomene mu, že si zatím nesundal z nohy krepový papír, což děti měly udělat. Pája to zkouší znovu: „a proč, a proč má bílé?“ Vedoucí Anna se zeptá „Proč je bílý, paní učitelko, Pája se ptá?“ Vedoucí Jana otázku úspěšně předá dětem.

O přestávce si Pája všimne klíčů, které patří Honzovi, přináší mu je, Honza si je bere, nic neříká. Při volné hře Pája stojí stranou, příliš se nezapojuje, pozoruje děti, které vystřelují víčka od PET lahviček. Pak Pája jedno víčko podá Lence, hra se mu líbí, chce ji také napodobit, proto si bere svou lahev. Na asistentku Hanu volá „dívej se“. Oslovuje dospělého a tyká. Jazyk se učí nápodobou a nejvíce slyší mluvit dospělé, které dětem samozřejmě tykají. Děti samy vedoucí aktivně oslovují jen výjimečně. Na různých klubech lze zaznamenat, že Pája často opakuje slova, která slyší, většinou od vedoucích, ale někdy i od dětí, občas i slova romská.

Na konci přestávky bere sám od sebe talířek po sušenkách a drobečky uklízí do koše. To většina dětí sama neudělá.

Ukazuje se, že Pája reaguje lépe na individuálně zadávané pokyny. Toho si všimla asistentka Hana, která ho přímo osloví: „Pájo, poslouchej paní učitelku, ať víš, co máš dělat.“ Zároveň rovnou vysvětlila smysl pokynu.

O sobě Pája mluví ve 3. osobě, první osobu používá v množném čísle. Ukazuje vedoucí Janě kolíček a ptá se: „tohle vezmem s sebou?“, pak po chvíli „Pája vezme domů?“. V 5. klubu se ptá „můžem vyčůrat?“ a o přestávce „může i svačit?“ – pokaždé mluví o sobě (na 17. klubu lze pozorovat, že používá větu „můžu jít vyčůrat?“).

Pája se učí přirozeně odposlechem, zejména od dospělých, občas pak vedoucím tyká, jako na 10. klubu, kde vedoucí Anně říká: „tys uklidila minulé stříhání“.

Děti si zřejmě jsou vědomy toho, že jméno Pája není jeho pravé jméno. Když v 5. klubu vedoucí Jana řekne „Pája“, Bertík na něj ukáže a řekne jeho vietnamské rodné jméno.

Na stejném klubu se po konstatování vedoucích, že ve skupince kluků udělali dobře krokovací úkol, zvedá ruce nad hlavu a křičí hlasitě „jó“. V této skupince byl Pája také jediný, kdo krokoval s přísunem (což byl postup, ke kterému chtěly vedoucí děti dovést). Nikdo ale na Pájův postup nereagoval. O přestávce se obrací k Anně „vylil, vylil“ a ukazuje na lavici. Anna se ptá „kdo?“ Pája odpovídá „já“. Anna „A co potřebuješ, abys to mohl utřít?“ Pája „hadr“. Anna ho upozorňuje, že ho má paní učitelka Jana. Pája za ní jde, nic neříká. Jana odchází k umyvadlu hadr vymáchat. S Pájou nekomunikuje, ten jde zpět za Annou a ta ho posílá zpět k Janě. Teprve nyní Jana říká „Pájo, já jsem paní učitelka Jana“, dává mu hadr a on utře lavici.

Zatím se Pájovi nedaří vyjádřit vše, co by potřeboval, ale to zjevně není jediný. Když Pája a Tomík krouží sami od sebe o přestávce proti sobě, dojdou k sobě, oba se zastaví, nic neříkají, podívají se na sebe a z pásu odejdou. Když stejná situace nastane mezi Pájou a Honzou, zůstává Honza beze slova stát, Pája se otáčí a po pásu odchází zpět. Oba mlčí. Honza je třeták a Pája nulťák.

Obecně je na zamyšlení Pájovo sociální postavení ve skupině, jak dokládá následující situace: Anna říká „my bychom nutně potřebovali udělat hromádky, kde budou jenom stejné barvy“. Děti tedy zahajují třídění kamenů podle barev, Nik upozorňuje, aby to nerozhazovali. Pája zvedne některý kámen, ale děti mu ho seberou, přidávají je na hromádky. Pája se snaží slovy „já mám žlutou“. Děti opakované upozorňování Páji ignorují. Pája tedy žlutou předá Bertíkovi, který má dvě žluté. Pak zůstává sedět, drží v ruce modrou a už jen situaci pozoruje.

Při pokračování aktivity Honza Pájův kámen přidá ke vznikající „zprávě“ a tak ji dále rozšiřuje. Honza patří k nejstarším dětem v klubu a je často vůči mladším dětem empatický a trpělivý. Z reakcí Páji je patrné, že stojí o Honzovo uznání. Ne všechny děti dokáží na Páju reagovat. Na 2. klubu nese Pája sám od sebe lístek chlapečkovi, kterému lístek patří, a říká „Nikolka“. Druhý chlapec si lístek bez jakékoli emoce vezme a odchází. Snaha o komunikaci s dalším dítětem tak zůstává bez odezvy.

V průběhu pololetí lze pozorovat, že Pája se více a více snaží o komunikaci s moldavskou holčičkou Sárrou, sedá si do její blízkosti, snaží se ji napodobovat (například na 16. klubu podepisuje Sára svoji destičku psacím písmem, Pája se ptá „co to je“ a nakonec alespoň při svém podpisu napodobí Sářino střídání barev. Na závěrečném klubu na konci školního roku si všimne, že nesmělá Sára potřebuje paní učitelku, obrací se k vedoucí „paní učitelko, Sára tě volá“.

Na 16. klubu také dovolí chlapci Tomíkovi, aby si z jeho vlastní stavby odebíral krychle pro svůj výrobek. Když si krychle začnou odebírat další chlapci, Pája se chvíli snaží svou stavbu ochránit a pak nakonec odejde pryč.

Celkově nelze říci, že by se v průběhu pozorování klubů (od začátku února do konce června) Pájovo postavení ve skupině nějak výrazně proměnilo.

Úspěch

Podobně to je i s vedoucími. Na 4. klubu vedoucí Anna upozorní, že Pája přesně reagoval na to, co Anna řekla, a dává ho ostatním dětem za příklad. Na stejném klubu také vedoucí Jana přijímá Pájův návrh na aktivitu. Na 6. klubu zaznamená Pája, že jeden chlapec chybí, a vedoucí to ocení slovy: „Pája má přehled o všech dětech.“ Na jiných klubech je ale často vidět, že Pája reaguje na aktivitu, vedoucí ho nevnímají a reagují až na další děti.

Pája občas vypadá, že je jakoby nezúčastněný, přitom je ale schopen zdánlivě z ničeho nic reagovat správně. Dobře to je vidět na 6. klubu, kdy děti procházely krokodýlí bažinou (matematické prostředí výstaviště). Pája sedí u malé bažiny, vypadá, že děti nepozoruje, a jezdí si prstem po líně. Pak najednou ukáže na jeden ze čtverců a říká „tohle, tohle“. Vedoucí Anna na to reaguje a upozorní ostatní „poslouchejte Páju, Pájo, řekni to“. Pája dodává „a protože tam bláto“ a ukazuje na čtverec vedle. Z pozorování není zřejmé, že by vedoucí správný úsudek Páji ještě dále ocenily. V tomto klubu se Pája hlasitě raduje jak z úspěchu svého, tak i z úspěchu dalšího kamaráda, který po něm úkol dokončil.

Naopak na 10. klubu lze pozorovat, jak je Pája nešťastný, protože se mu nedaří řešení hadů: „já mám smůlu“, „já nestihnu“.

Pájovo „zlobení“

Pájovi záleží na dodržování pravidel. Připomíná například ještě i ve 14. klubu, že existují pravidla pro braní si sušenek při svačince, upozorňuje, když někdo chybí, chodí po svačince po sobě uklízet, myje si ruce, upozorňuje vedoucí, když někdo dělá něco, co se Pájovi nelíbí, například když mu další chlapec na 14. i 15. klubu zbourá stavbu z krychlí. Vedoucí často situaci nezaznamenají, například na 15. klubu mu Bára vezme krabičku s hračkou, aniž by se ho zeptala, vedoucí nereagují a Pája si to nechá líbit. Vedoucí naopak reagují, když podobnou nevhodnou věc udělá Pája někomu dalšímu. Protože Pája se na vedoucí často obrací, z pozorování vyplývá, že ty ho často přehlédnou právě v době, kdy se chová správně, nebo kdy se mu daří. Protože ale Pája často odbíhá, vedoucí jsou už někdy z něj frustrované, reagují potom na něj s větší přísností: „teď ale ne, Pájo, asi se na tebe rozzlobím, protože když piju, tak mám sedět na místě, a ne chodit s džusem, už jsem tady jednou po tobě vytírala, sedni si, vypij to a půjdete už pryč. S pitím se nechodí, ano?“

Pájovi by pravděpodobně celkově prospěl přístup, kdy by ho vedoucí „přistihly“ při správném chování a za to ho více pochválily.

Hodnocení ze strany vedoucích

Pája patří k dětem, o kterých se často vedoucí zmiňují v reflexích. Připomínají, že „Pája zase pobíhal“, „má neustálou potřebu nových podnětů“, „je to opravdu takový všudybýlek“, „Pája řešil všechno možné“, poměrně zřídka ho naopak zmiňují jako dítě, které často ví řešení úloh. V 6. klubu, který byl na téma krokodýlí bažiny, konstatují, že „pro Páju to byl nízký level (nejjednodušší bažina), lépe by se

uživil u červené (prostřední) bažiny, je rozvinutý někde jinde než malé děti, byť stejného věku ... pořád pobíhá, sleduje všechno a ještě stíhá myslet na dalších pět věcí“. V desátém klubu zmíní, že „jako jeden z mála řekl, že si to doma dokončí.“ V 11. klubu zmíní vedoucí, že „Pája se hned po příchodu ptal, co dnes budeme hrát“ a dále „Pája – do klubu chodí velmi rád.“

Vedoucí si povšimly, že Pája, podobně jako některé další děti, někdy ulpívá na detailech, jako například v 9. klubu při skládání origami – „měli jsme fixování na barvu předejít, říct, návod je modrý, ale vy si můžete vzít, jakou barvu chcete. Například Pájovi chvíli trvalo, než přijal, že si má vzít jinou barvu, než je na návodu, ale pak si jinou vzal; obecně děti měly problém přijmout jinou barvu, než byla na návodu ...“ V 11. klubu lze zaznamenat, že si vedoucí všimly některých Pájových potřeb – „potřebuje řád, pravidla ... u některých činností vydrží, řeší je, je v nich úspěšný ... vyžadoval, abych si vedle něj sedla, potřeboval ujišťovat, i ve slovní zásobě... poctivě čekal, než to dodělám s Evičkou.“

Vedoucí občas cítí nejistotu, zda postupují v případě jednotlivých dětí metodou Hejného optimálně, když se věci nedaří tak, jak očekávají. A protože pracují v tandemu nebo dokonce i ve třech s asistentkou, mohou si navzájem poskytnout podporu nebo zformulovat své přesvědčení: „nebudu si zoufat, že byl Pája zklamaný, že mu neporadím – musí se naučit disciplíně, aby v životě uspěl, musí pro to sám něco udělat, nejen spoléhat na péči jiného člověka“. Děti, které usilují o pozornost, jsou pro vedoucí náročné. Přesto občas cítí pochopení: „Já mám pocit z jeho školní docházky ... Strašně moc lidí ho odbývá – tím, že mu není rozumět, tak prostě Pájo, pojď sem, udělej to, udělej tamto, a furt s ním někdo tak jako pošupuje...“ Na 13. klubu vedoucí Jana zmiňuje: „dneska nebyl Pája, bylo to trochu znát“ a doplňuje, že se cítila svobodnější, nikdo nevyžadoval, aby s ním chodila. V 16. klubu, který se konal v červnu před prázdninami, si Anna posteskla: „Pája, no. Tak Pája prostě čím dál tím míň vím, co s ním. Jeho všechno zajímá, ano ... ale není úplně ochotný pracovat.“ Jana doplňuje: „Pája nás úplně vyvedl z omylu. První klub jsme z něho byli nadšeni na říkali jsme si, jak to bude jako bonus, tady v tom klubu, tak klub od klubu jsem prostě přesvědčená, že někde ... že ten kluk to má srovnané, že ... ale někde je úplně na jiné koleji než my. Vždycky, když už konečně si všichni sesedli na jedno místo, tak on jako první to rozhodil, odcházel, nedostavěl nic, všechno vydrží chvíli a hned to rozbije. Jsem z něho rozmrzelá.“

V některých klubech ale vedoucí při reflexi více rozebraly Pájovu jazykovou bariéru. Asistentka Hana na 14. klubu vyjadřuje názor, že za „rebelováním“ dítěte může být to, že děti z řad cizinců jsou frustrované, když nerozumí: „... třeba nerozumí tak, jak by se chtělo, takže vnitřně je v něm takový napětí a on pak zlobí, jenomže on je jakoby naštvanej, že nerozumí tomu, co tady mluvíme ... cítí, že nezapadaj tak, jak by chtěly... ty děti cizinci po čase mohou být frustrovaný“. Za další dva týdny zmiňují, že na to, že již dva roky má Pája češtinu, tak jiné děti vietnamské děti bývají na vyšší úrovni.

Ve 14. klubu také krátce zmiňují, že podle jejich zkušenosti z doučování ve vietnamské rodině „tam ctí vládu dětí“. Setkání učitelky z nultého ročníku s Pájovou maminkou také dosud neproběhlo (květen).

Epilog – po dalších dvou letech se pozorovatelka bavila s asistentkou klubů a dozvěděla se, že hned od dalšího školního roku, tedy do prvního ročníku, nastoupil Pája do jiné školy, takže už o něm nemají žádné zprávy.

Bára

Obecné informace

Bára bydlí v bytě 2+1. Trvale tam bydlí čtyři lidi. Bratr Báry je Honza. Doma mluví někdy česky, někdy jiným jazykem. Mají doma přibližně 0-10 knih, psací stůl a dětský pokoj. Bára nemá své vlastní knížky.

Úkoly si Bára píše nejčastěji doma. Rodiče se jí někdy ptají, co dělali ve škole, někdy kontrolují, zda má všechno připravené na další den do školy, někdy kontrolují, zda má hotové úkoly na další den.

Bára chodí ráda do školy. Nemá ve třídě dobré kamarády/dky. Děti ve třídě jí někdy ubližují. Má ráda paní třídní učitelku. Ve škole má matematiku ráda, uvádí, že jí ve škole matematika jde. Na vysvědčení měla jedničku.

Bára vždy rozumí všem slovům, která paní učitelka říká, vždy rozumí tomu, co paní učitelka v matematice vysvětluje, vždy rozumí tomu, co po nich paní učitelka chce, aby v matematice dělali. V rámci výuky matematiky je vyučována jinou než Hejného metodou.

Rodičovský dotazník vyplnila matka.

Uvádí, že Bára mluvila česky a romsky, než začala chodit do školy. Od čtyř let chodila do mateřské školy. Než začala chodit do základní školy, uměla přečíst některé číslice, napočítat do pěti i do deseti. Matka uvádí, že si každý den povídá s dítětem o tom, co dělali ve škole. Bára chodí na hudební, výtvarný nebo jiný kroužek.

Otec, když mluví s dítětem, používá nejčastěji romštinu, matka češtinu. Otec i matka dokončili ZŠ. Bára podle matky dosáhne vzdělání SŠ s maturitou. O otcově práci se z dotazníku nic nedozvídáme (zaškrtnuta varianta ‚nehodí se‘). Matka pracuje na částečný úvazek na pozici, pomocná a nekvalifikovaná pracovnice‘.

Pozorování v klubu

Druhačka Bára je od prvního klubu pravidelnou, velmi aktivně a živě se projevující účastnicí. Spolu se svým bratrem, třetákem Honzou, se jako první zapojí do komunikace s vedoucími klubu. Na rozdíl od dalších dětí v klubu nemá Bára obavy doptat se při zadávání úkolů na další podrobnosti, pokud je jí něco nejasné.

Energická Bára jako pomocnice a pečovatelka

A také hned začíná radit a pomáhat ostatním dětem. Když o rok starší hoch neporozumí plně pravidlům hry a ptá se, Bára okamžitě reaguje: „Ty jsi to neměl zahrát, ty jsi to měl říct nahlas“. A k nesmělé Sáře: „Pod Sáro, já ti pomůžu“. Někdy pomáhá i bez vyžádání. Pája podepíše svůj výtvar a Bára mu bez vyzvání nad písmenem „á“ dopíše čárku. Na 6. klubu Bára Páju rovnou postrčí dopředu, aby se zapojil do průchodu připravenou krokodýlí bažinou. Na 7. klubu na výzvu, jestli všichni řekli, co by si přáli mít ve svém vysněném pokojíčku, si Bára všimne, že se Eva nenápadně hlásí. Bára se tedy ozve: „Ještě Evička.“ Eva reaguje ale jenom na Báru a šeptá jí něco do ucha. Předtím bylo slyšet, že Bára reaguje slovem „tablet“. Na 8. klubu si Bára všimne, že Bertíkovi nejde roztrhnout igelitový pytel plný nových krychliček, a beze slova Bertíkovi pomáhá. Na 16. klubu vidí Sáru, která si vzala pytel s kostkami a chce ho rozbalit, Bára jí ho vezme z ruky, lehce ji plácne přes ruku a začíná rozbalovat sama.

V průběhu celého pololetí Bára reaguje poměrně rychle na otázky vedoucích, ty ji někdy usměrňují, aby prostor dostaly i ostatní děti. Občas je možno pozorovat Báru, která se na otázku vedoucích hlásí a rovnou také odpovídá. Tento jev u dalších dětí na klubu zaznamenán nebyl.

Vedoucí Anna také reaguje na tendenci Báry ostatní děti řídit: „Báro, zkus je netahat a říkat dětem, jo?“ v situaci, kdy se Bára snaží ostatní děti vyrovnat do řady od největšího k nejmenšímu. Zadání je součástí jedné z klubových aktivit. Na 9. klubu nastane podobná situace, vedoucí Anna vyzývá: „Děti, zvládne někdo poradit Pétovi?“. Bára se hlásí. Anna ji říká: „Tak mu prosím porad.“ Potom přidává další pokyn: „Nedělej to za něj, ale porad mu“. Bára dá ruce pryč a mlčí.

Na 15. klubu zaznamená kamera, že Bára vysvětluje větu z úlohy mladšímu Bertíkovi, najednou se sama zarazí a snaží se mu neprozradit řešení. Používá návodné věty podobně, jako je slyšela od vedoucích: „Tak se zkus podívat ... běž se podívat, jestli je to pravda ... už to chápeš?“

Vedoucí na různých klubech Báru pověřují péčí o mladší děti: „Tomíku, budeš s Bárou? Ona ti poradí. Ona poslouchala. Báro, vezmeš si dneska do party Tomíka? Jo? Tak šup.“

Při svačinkách můžeme pozorovat, že si Bára snaží vždy zajistit dostatek sušenek. Na jednom z klubů zaznamená kamera situaci, kdy při svačince je řečeno pravidlo, že každé dítě si má na svůj tácek dát jednu sušenku. Bára vše pečlivě pozoruje, a když vidí Sama, že má na tácku sušenky dvě, několikrát říká: „Same, jednu“. Pak Bára Samovi druhou sušenku z tácku vezme a vrátí ji do společného. Na stejném klubu také Bára aktivně upozorňuje vedoucí: „Paní učitelko, Tomík si bere z toho pro všechny“. Vedoucí Anna reaguje: „Báro, když se ti to nelíbí, co Samíkovi řekneš?“. Bára mlčí.

Bára jako mladší sestra

Na různých klubech se objevuje snaha Báry vyrovnat se svému staršímu bratrovi Honzovi. Často, když Honza začne něco vysvětlovat, Bára se ho snaží doplnit a odpověď ještě vylepšit. Občas je možno vidět snahu Báry udělat věci samostatně, na 5. klubu Bára odmítne Honzovi předat pomůcky, chce je připravit sama. Jindy je možno pozorovat oba sourozence, jak společně pomáhají dalším dětem.

Na 11. klubu je Bára sama, její bratr chybí. Báře se nepodaří vyřešit všechny úrovně připravených úloh (pavučin). Na konci klubu se vedoucí Anna Báry ptá: „Co kdybys to, Báro, zkusila vzít domů, když tady Honzík dneska nebyl, vysvětlit mu to a zeptat se, jestli by ti zvládl s tím pomoci?“ Bára jenom nepatrně pokývne hlavou a tváří se spíše nejistě.

Bára jako žákyně

Na 2. klubu měly děti za úkol složit papír ve tvaru čtverce na polovinu. V prvním kroku ho všechny přeložily napůl tak, že vytvořily obdélník (tedy osu přeložení tvořila osa strany). Na vyzvání, zda lze papír přeložit i jinak, přišla Bára ihned s řešením přeložení po úhlopříčce.

Na 6. klubu Bára jako součást práce na úkolu kreslí lidskou postavu. Jde o velmi jednoduchou kresbu, kdy ruce a nohy jsou znázorněné pouhými jednodimenzionálními čarami. Kresba odpovídá dítěti mladšího věku.

Na 8. klubu zaznamenáme Báru, která řeší úlohu se sčítacími pyramidami, ve které jsou místo čísel oka (seskupená stejně jako na hrací kostce). Bára si je po jednom přepočítává. Nevíme nic o tom, zda Bára měla nebo má příležitost hrát deskové hry, při kterých se hrací kostka využívá.

Bára neumí vyslovit hlásku „ř“, když mluví o zvířatech, použije slovo „zvížata“. Na otázku, kam nyní půjdou, říká: „K opicám.“

Bára chce být úspěšná

Bára dokáže projevit značnou trpělivost při plnění úkolů. Na 5. klubu lze tři a půl minuty pozorovat Báru, která řeší obtížnější verzi doplňování rytmu na pracovním listu (úkol spočívá ve vybarvování čtverečků podle určitého systému), všimne si chyby a po celou pozorovanou dobu se snaží úkol opravit a dokončit správně. Na konci nahrávky je vidět, že se jí to také podaří.

Na 9. klubu se děti zabývají vystřihováním deček z papíru. Vzory jsou odstupňovány od jedničky do pětky. Na začátku je řečeno, že jednička je nejlehčí a pětka nejtěžší a že si mají děti zvolit takovou dečku, na jakou se cítí. Při reflexi Bára říká: „pro mě byly všechny lehký“. Vedoucí doplňují otázku: „U kterého vzoru jste se nejvíce napřemýšleli?“ Bára odpovídá: „U pětky“. Ze záznamů vyplývá, že nejvíce času strávila řešením úlohy číslo 4.

Na 12. klubu děti řeší šifru. Dá jim to hodně práce. Když konečně řešení naleznou, Bára konstatuje: „Napoprve mi to nikdy nevyjde, na podruhé možná, na potřetí to vždycky vyjde.“

Když ji na 16. klubu spadne věž z krychlí, předvádí, že jako brečí a říká: „Já jsem jak postižená.“ Za chvíli se situace opakuje, Bára si se založenýma rukama sedá na židli se slovy: „Já na to kašlu“ a chvíli nepracuje. Za pár minut kamera zaznamená Bářinu frustraci opět při pádu stavby. Bára dupe. Na závěrečném klubu kamera zaznamená 30 minut trpělivé Bářiny práce při stavbě věže z naklícené cizrny a párátek.

Hodnocení ze strany vedoucích

Vedoucí zmiňují Bářinu aktivitu od prvních reflexí: „Barča ta je motivovaná až přemotivovaná ke každé činnosti, což kluci nejsou, oni potřebují něco víc.“ Zaznamenaly i Bářinu ochotu pomáhat druhým: „A ta Bára byla výborná tady v tom, ona ji (Sáru) krásně podržela.“, o dva týdny později: „Honza s Bárou tam vydrželi až do konce a nenápadně je posouvali a ukazovali všem (cestu při průchodu krokodýlí bažinou).“

Na stejném klubu si také u Báry všimnou pokroku při této její dovednosti ostatním dětem pomáhat: „Bára chtěla místo rady ostatním brát práci z rukou a ukázat jim to; od chvíle, kdy slyšela od učitelky „mně to stačí říct“, už používala jen slovní vysvětlení.“ V 15. klubu vedoucí Anna přidala: „Mně se i líbila ta situace, kdy Sára četla, já jsem ji požádala, jestli přečte to o tom spisovateli, Bára se na to podívala, a tak ona to v sobě prostě má, to „já chci, já chci“, tak místo toho, aby řekla, „dej to sem, já to přečtu“, tak našla a řekla „tady začni“. Ukázala jí ten začátek. On je to pětiřádkovej článek, co je pro prvňáka, aby našel tu jenom ... jo, že jí prostě našla tu větu...“

V 10. klubu zmínily vedoucí Bářinu sebedůvěru i touhu uspět: „Bára se taky nechá zviklat, ale aspoň na chvíli se zamyslí... Dnes se Bára zamýšlela více než v jiných klubech.“ Na 11. klubu je Bára sama, její bratr Honza chyběl a vedoucí Anna to komentuje: „Bylo málo dětí, vysoká nemocnost, chyběl Honza – podstatný velký úbytek ... ale bylo to dobře – Bára, která neustále řve „já vím, já vím“, dneska opravdu věděla, měla prostor si to užít, minule řekla, že už nepřijde, dnes si to užila, takže zřejmě přijde i příště.“ Na 15. klubu, kde se řešily úlohy na rodokmeny, Anna doplní: „A Bára se v tom orientovala poměrně dobře. Občas ještě tápe, ale bylo to téma, ve kterém takový to „já vím, já vím“, tak dneska potvrdila, že opravdu ví.“ Vedoucí Jana přizvukuje: „Jo. Ona totiž čte a přemýšlí u toho. Všechno, co děti přečetly,

tak opravdu jako vnímala, dávala pozor, reagovala „to bylo tady napsané“.“ Na stejném klubu si Anna všimla i toho, že Bára neprozradila Tomíkovi řešení, resp. že „čekala nějakou dobu, zastavila se, začala přemýšlet nad tím, jak se ho zeptat, aby mu to teda neřekla, aby to vyluštil. Což mi připadá jako obrovské úspěch a obrovské pokrok jo.“

Bára má mezi dětmi klubu významné postavení. Asistentka Hana na 13. klubu: „Tam je to jako vidět, když ta Bára něco začne, všichni to dělají po ní. I ta Sára, i Eva, jo.“

Eva

Obecné informace

Eva bydlí v bytě 1+1, trvale v tomto bytě bydlí tři lidé. Doma mluví někdy česky, někdy jiným jazykem. Doma mají přibližně 0-10 knih, nemají psací stůl ani dětský pokoj. Eva nemá své vlastní knížky.

Úkoly si Eva píše nejčastěji doma. Rodiče se jí někdy ptají, co dělala ten den ve škole, někdy kontrolují, zda má všechno připravené na další den do školy a někdy také kontrolují, zda má hotové úkoly na další den.

Eva chodí ráda do školy. Má ve třídě dobré kamarády/dky. Děti ve třídě jí neubližují. Má ráda paní třídní učitelku. Ve škole má matematiku celkem ráda, uvádí, že jí ve škole matematika moc nejde. Na vysvědčení měla pětku. *Podle informace od speciální pedagožky dané školy má Eva lehké mentální postižení a ve škole individuální vzdělávací plán.*

Eva někdy rozumí všem slovům, která paní učitelka říká, někdy rozumí tomu, co paní učitelka v matematice vysvětluje, někdy rozumí tomu, co po nich paní učitelka chce, aby v matematice dělali. Eva je v rámci výuky matematiky vyučována jinou než Hejného metodou.

Rodičovský dotazník vyplnila matka.

Uvádí, že Eva mluvila česky, než začala chodit do školy. Do mateřské školy nechodila. Než začala chodit do základní školy, neuměla přečíst žádné číslice, napočítat do pěti ani do deseti.

Každý den si matka povídá s dítětem o tom, co dělali ve škole. Eva nenavštěvuje v tomto školním roce pravidelně žádné mimoškolní aktivity. Otec i matka, když mluví s dítětem, používají nejčastěji češtinu a romštinu. Otec i matka dokončili základní školu. Dítě podle matky dosáhne vzdělání SŠ bez maturity. Otec ani matka nikdy nepracovali.

Pozorování v klubu

Třeačka Eva je tiché a neprůbojné dítě i přesto, že na klubu patří k nejstarším. Její reakce jsou většinou jednoslovné anebo reaguje formou gest (například mladším dětem ukazuje, kam mají jít). Snaží se pečlivě dodržet všechny pokyny vedoucích. Často spolupracuje s vedoucí Annou, kterou zná z běžné výuky. Na třetím klubu s ní krokuje (rytmicky kráčí vpřed), je vidět, že přesně drží rytmus. Při této aktivitě ostatní děti krokují pozadu.

Eva ráda pomáhá mladším dětem. Když ji na 5. klubu vedoucí Anna vyzve, aby pomohla Tomíkovi, a k tomu ihned přiskočí Bertík, jde okamžitě Eva pomoci Pájovi. Ten si ale chce krepové papíry uvázat na nohu sám a od Evy odejde. Eva zůstane tiše stát. Následně pozoruje snahu Páji a staršího chlapce, který Pájovi pomáhá. Již se nezapojuje. O pár minut později ve skupince čtyř krokujících dětí je Eva jediná, kdo reagoval na pokyn vedoucích „všichni si nachystáme ruce“, a celou dobu při stoupání po schodech tleská. Na 7. klubu spadne Báře ze stolu papír, musela by oběhnout několik lavic, aby ho mohla zvednout, Eva se sama od sebe shýbá a papír jí podává.

Eva se při většině aktivit snaží držet v blízkosti Honzy. Na začátku klubů si vedle něho téměř vždy sedá. Honza na Evu dohlíží. Když se na 5. klubu vedoucí ptají, kdo ještě neměl žádné sušenky, Honza ukazuje právě na Evu.

Eva se snaží zapojit do aktivit, právě na tomto klubu se Eva projeví výrazněji, sama se přihlásí a také zažije úspěch, protože sama projde krokodýlí bažinou. Aktivita se již opakuje, většina dětí již prošla i obtížnější verzí, Honza postrkuje Evu dopředu, aby si obtížnější verzi také prošla. Eva se předtím dívala na vedoucí Janu, ale nic u toho neříkala. U bažiny zůstává nyní jen Honza, všichni ostatní odběhli, pak se vrátí ještě Petr a společně s Honzou Evě napovídají. Eva úspěšně splní celý úkol, usmívá se a jde to říci vedoucí Anně. Teprve nyní prochází úkolem také Honza, který dal předtím Evě přednost. O něco později kamera zaznamená, že si Eva sama aktivitu opět prochází. Po pěti minutách se vedoucí Jana ptá: „Je tu někdo, kdo si myslí, že ví modrou cestu?“ Většina dětí se hlásí. Po krátkém zaváhání se hlásí i Eva a Jana ji vybere. Eva projde bez zaváhání. Hlásí se další děti. Eva si následně všimne, že Honza ještě neprocházel a upozorní na to.

Vedoucí Anna Evu často oslovuje zdobně „Evičko“, například na 7. klubu, kdy mají děti napsat, co dělaly daný týden některé odpoledne, se jí ptá: „Evičko, co tam chceš napsat? Kde jsi byla? Pověz“. Evě není moc rozumět, nicméně později vidíme na tabulce napsáno, že byla ve Znojmě na výletě. Některá písmenka jsou vynechána, ale rukopisu lze porozumět. Při následné komunikaci Eva odpovídá jednoslovně „autem“ a potom „do Znojma“. Během všech klubů byla u Evy zaznamenána souvislá věta velmi ojediněle. Je ale vidět, že si Eva občas povídá s dalšími dětmi.

Při řešení pyramid (což jsou vlastně sčítací trojúhelníky) má Eva všechna řešení s oky i čísly (i ta nejjednodušší) chybně. Nicméně když pracuje Lenka z nultého ročníku, která úlohy řeší pomocí krychliček, Eva pozná chybné řešení a vrtí hlavou, když Lenka říká výsledek. Na desátém klubu poradí Eva výsledek sčítání „dva plus tři“, které řeší Pája pomocí prstů.

Když vedoucí Anna zadává úkol poskládat kostky do sčítací pyramidy. Hlásí se Bára. Anna: „Zvládl by to i někdo jiný než Bára?“ Přihlásí se Eva. Položí na každý barevný čtverec jednu krychli jiné barvy. Anna: „Eva říká, faraone, schovej si takto kostičky, ano, nebo ne?“ Děti volají: „ne“. Následně Anna vyvolá Báru.

Na 9. klubu je na programu skládání z papíru – origami. Ve skupince kluků sedí i Eva. U stolu s nimi sedí vedoucí Anna a ptá se: „Kdo by poradil Samovi?“ Eva se přihlásí, otočí se směrem k Samovi a něco mu říká. Začíná také skládat papír na obdélník, který měli podle pokynu Anny udělat. Při skládání se vždy Eva po očku dívá k Honzovi a klukům. Děti mají za úkol složit z papíru tulipán. Je to náročné i pro další děti a Eva vypadá bezradně. Anna se snaží Evě postup vysvětlit, nakonec bere svůj list papíru a pohyby názorně předvádí a doprovází komentářem: „ohneš špičku na špičku“. Eva pochopí a začne se usmívat. Anna pokračuje s druhou polovinou skládanky, Eva ji následuje. Anna nyní čeká, než Eva dokončí všechny potřebné ohyby. V závěrečné fázi se Eva znovu ztrácí a Anna jí postup znovu názorně předvádí. Při plnění dalších úkolů (vystřihování deček z papíru) spolupracuje Eva s Honzou, zvládnou všech pět vzorů a Eva na konci říká „i já to mám“ a spokojeně se usmívá. Následně je vidět Evu, jak ochotně pomáhá mladším dětem a předvádí jim, jak je potřeba stříhat, aby došly k žádoucímu výsledku.

Při řešení pavučinových grafů nejprve Eva pracuje s vedoucí, následně už je ale schopná poradit mladším dětem, což na konci klubu ocení i Sára, když na otázku, kdo jí pomohl, špitne, že „Eva“. Eva na výzvu Anny pomocí Anniných návodných otázek a jednoslovných odpovědí vysvětlí, jak Sáře pomohla.

Hodnocení ze strany vedoucích

Na druhém klubu vedoucí při závěrečné reflexi zmínily, že „Eva si vytáhla příklad 382-381, odhodila ho a takto pokračovala s dalšími příklady. Zvládla však seřadit lodičky s výsledky za sebe (lodičky se řadily

od nejnižšího k nejvyššímu výsledku). Také poznamenaly, že „Eva v papírovém čtverci přeloženém na poloviny neviděla ani obdélníky, ani trojúhelníky.“

Na 3. klubu vedoucí Jana poznamenala: „Tady jsem vůbec nezaznamenala, že se o slovo hlásí Eva, měla jsem jí taky dát šanci se předvést, mrzí mě, že jsem ji zklamala a příště to napravím.“ Na 6. klubu reflektovala Anna Evy úspěch: „pro Evičku to byl dneska hrozně důležitý pocit, že v tom uspěla na sto procent tak jako všichni ostatní.“ A asistentka Hana dodala: „potom pečlivě sledovala tady tu modrou bažinu, seděla na zemi a velice pečlivě se dívala, potom i velice pečlivě všechny naváděla.“ Anna ještě doplnila: „Ona tady dneska zjistila ten pocit, že já jsem velká, která pomáhá těm ostatním.“

Na 8. klubu (sčítací trojúhelníky) si naopak Anna, která s Evou zároveň pracuje jako speciální pedagožka, posteskla: „Eva nedala puntíky (řešení, kde místo čísel, jsou puntíky) ... děláme to v reedukaci, je to rozvoj předmatematických schopností a děláme tenhle typ cvičení. Eva nezabrala, je třefák, ale je tam ta diagnóza, která je, takže ...“ Asistentka Hanka upozornila: „Ale příklady s čísly vypočítala dobře.“ Anna: „Ale znovu je prostě deficit v té základní oblasti. A na to se teda zaměříme, překvapilo mě, že to vůbec nedala. Čekala jsem naopak, že puntíky pro ni budou mnohem jednodušší. Překvapuje pořád.“

Vedoucí podrobně komentovaly spolupráci Evy a Honzy: „Uprostřed jsem měla dojem, že kouká na ten návod, ale ona na něj koukala proto, že on se na něj koukal, vlastně si přesně stejně orientovala ty papíry. A oni to nakonec dávali spolu. Dokonce se jí náhodou povedlo, dříve než Honzovi, udělat tu jedničku (nejlehčí dečku), co bylo pro ni absolutní prostě ... top, že jo. Ale potom šla pomáhat Kájovi a nepovedlo se jí to. Ani napoprvé, ani na podruhý, protože ona to prostě byla náhoda, ona to prostě opisuje ...“ Anna připomene, že Eva má individuální vzdělávací plán a LMP (lehké mentální postižení): „pro ni je všechno strašně těžký...“ Přítomná metodička dodává: „Eva je prostě výzva. Na té se můžeme učit, co jí mám dát za otázku, abych jí rovnou neřekla pokyn, udělej obdélník...“ Anna: „Já tohle všechno беру, je to úžasný. Já s Evou dělám tři roky, individuálně, a mám obavu, že ona je na takové úrovni, že nedokáže bez postrčení i na správnou otázku reagovat. Ono je to dítě, který mi klidně bude tvrdit, že ryba spí v posteli. To je věc, kterou já jsem od ní slyšela. Ona nemá ... tam není pohádka... ona nemá jakoby výbavnost těch slov ... Dneska řekla jelen místo lev, spolužák ji opravil, zopakovala to správně „aha, lev“ ale myslím, že vůbec nedošla ta informace do toho mozku, že vlastně je to něco úplně jiného, že prostě jenom použila nějaké náhodné slovo, a obávám se, že pro ni některé otázky jsou strašně abstraktní, ona vůbec nedokáže pojmut to, co jí říkáš...Ta cesta pro ni je, ale je na úrovni v téhle chvíli předpřípravných období. Ovšem třeba u barevného rytmu, kterým tady prošla, a já jsem ho s ní zkusila týden nato, nedala tři barvy. Dala dvě a nedokázala říct, kam bude pokračovat. Ta úroveň je někde úplně ještě jinde.“ Potom Anna ještě dodá, jak dovedla Evu k úspěchu: „Já jsem u Evy skončila u toho, že jsem jí podržela ten trojúhelník (skládání tulipánu z papíru), aby tam vůbec ta špička byla, že ani motoricky nebyla schopná zvládnout to složení ... Skončilo to tak, že jsem řekla „vezmi to, Evičko, já ti to položím, a dej špičku na špičku ... U ní je právě spíš důležitější, že má zážitek v klubu, že je prostě úspěšná a že pokaždé, byť jí člověk přesně řekne, co má udělat, a ona to udělá přesně, tak je spokojená, protože mě se dnes chodila ptát dopoledne, zda bude doučování, ona tomu říká doučování, protože ani rodiče to nejsou schopni jako rozlišit.“

Jana doplnila: „Evička nevěděla, co je to stonek.“ Anna: „Ne, to je jako prostě ... ona řekne, že koza má kuře. A je jí to úplně jedno. Strašně jí musíš, aby si aspoň vybavila slova, musíš jí napovídat, aby byla schopná vyjádřit se slovně. Tam je to daný i rodinným prostředím, ti rodiče jsou ještě horší než jako ... no ne švihlí, oni jsou na tom ještě hůř, než je ona.“ Hanka doplňuje: „Oni jsou úplně ... ta maminka je

fakt bláznivá, ona fakt jako je ... Tatínek je takovej jednoduchej, a maminka, když něco promluví, tak to je prostě úplně ...“ Anna nakonec shrne: „Takže tohle dítě opravdu potřebuje klub proto, aby měla možnost úspěchu, ale nemůžeme čekat ... Eva nechce nulťácký úlohy, je třeták.“

Na 11. klubu si Anna pochvaluje: „U Evy, to je průlom, muselo to být s návodem, ale je LMP, bez návodu to neudělá, měla ochotu to řešit a zůstat u toho, šla se děti zeptat, jestli to má správně, přišla s tím, že ano. Díky tomu se pak věnovala dalším úkolům. S orientací na papíře má velký problém, bludiště jsou těžký, trénuje je v reedukaci a má s nimi problém. Díky návodu mohla zažít úspěch a pokračovat.“

Honza

Obecné informace

Honza bydlí v bytě 2+1. Trvale tam bydlí čtyři lidi. Honzova sestra je Bára, která také chodí na klub.

Doma mluví někdy česky, někdy jiným jazykem. Mají doma přibližně 0-10 knih, psací stůl, dětský pokoj a Honza má své vlastní knížky. Úkoly si Honza píše nejčastěji doma. Rodiče se ho vždy ptají, co dělali ve škole, vždy kontrolují, zda má všechno připravené na další den do školy, a často kontrolují, zda má hotové úkoly na další den.

Honza chodí rád do školy. Má ve třídě dobré kamarády/dky. Děti ve třídě mu někdy ubližují. Má rád paní třídní učitelku. Ve škole má matematiku rád, uvádí, že mu ve škole matematika jde. Na vysvědčení měl jedničku. Honza často rozumí všem slovům, která paní učitelka říká, vždy rozumí tomu, co paní učitelka v matematice vysvětluje, často rozumí tomu, co po nich paní učitelka chce, aby v matematice dělali. Honza je v rámci výuky matematiky vyučován jinou než Hejného metodou.

Rodičovský dotazník vyplnila matka. Uvádí, že Honza mluvil česky a romsky, než začal chodit do školy. Od čtyř let chodil do mateřské školy. Než začal chodit do základní školy, uměl přečíst některé číslice, napočítat do pěti i do deseti. Každý den si matka povídá s Honzou o tom, co dělali ve škole. Honza chodí na hudební, výtvarný nebo jiný kroužek.

Otec, když mluví s dítětem, používá nejčastěji romštinu, matka nejčastěji češtinu. Oba rodiče dokončili ZŠ. Dítě podle matky dosáhne vzdělání SŠ s maturitou. O otcově práci se z dotazníku nic nedozvídáme (zaškrtnuty varianty „nehodí se“). Matka pracuje na částečný úvazek na pozici, pomocná a nekvalifikovaná pracovnice.

Pozorování v klubu

Třetíak Honza se od prvního klubu oproti své sestře Báře projevuje spíše zdrženlivě. Na otázku, co má rád, odpoví, že neví, i když jeho stejně starý kamarád Nik odpoví, že „čísla a geometrii“. Nicméně je zřejmé, že Honza se snaží spolupracovat a že na řadu úloh přijde jako první z dětí. Poslouchá i ve chvílích, kdy vypadá, že se trochu nudí. Odpovídá a reaguje spíše až na výzvu vedoucích, většinou projevuje správný úsudek: „tady půllitra, a tady a tady a tady a to je dohromady 2 litry.“ Na 4. klubu projeví porozumění komutativity při sčítání (pět a dva dá stejný výsledek jako dva a pět). Na stejném klubu také spočítá, že dvacet šest a pět je třicet dva.

Na 7. klubu se dozvídáme něco o jeho zázemí a trávení volného času „já jsem byl v parku a bruslil jsem“ a o jiném odpoledni stejného týdne: „já jsem byl v parku a tam byli koně.“ Text píše na tabulku, vedoucí Jana se k němu sklání a šeptem mu říká: „Honzi, přečti si to ještě jednou, jestli ti tam nechybí nějaké tečky a čárky.“ Na dotaz, zda se těší na prázdniny, odpovídá, že ne, na otázku, co by si Honza přál doma v pokojíčku, odpovídá, že „školu“, na výzvu ještě doplní: „paní učitelku s dětmi.“ Na závěrečném klubu v červnu probíhá podobný rozhovor a vedoucí Jana se ptá: „Těšíte se na prázdniny?“ Některé děti kývou hlavou, že ano, jiné naopak ne. Vedoucí Anna se ptá: „Ty se netěšíš, Honzi? Proč se netěšíš na prázdniny?“ Honza reaguje: „Nebudu mít co dělat.“ Anna: „Nebudeš mít co dělat ... aha ...“ Vedoucí Jana: „Ty bys chtěl klub o prázdninách?“ Honza kýve a říká: „jo“. O chvíli později se navíc Honza dozví, že ve 4. ročníku už nebude moci v klubu pokračovat a je viditelně smutný. Jana se ho doptává, co se mu na klubu líbí a Honza reaguje: „že se tady učím něco nového.“

Empatický a trpělivý Honza

Na mnoha klubech je vidět, že je Honza ochoten pomáhat mladším dětem. Nesnaží se věci dělat za ně, jako to ze začátku dělala jeho mladší sestra Bára, ale spíše jim ukazuje a naznačuje. Trpělivost projevuje i ve chvílích, kdy mladší děti (například Pája) příliš nespolupracují.

Během celého pololetí pečuje Honza o Evu, sleduje, zda je zapojena do aktivit a zda při svačině dostane sušenky. Dává jí přednost.

Na 8. klubu, který bude věnován sčítacím trojúhelníkům, děti na začátku staví pyramidy z krychlí. Honza začne najednou z ničeho nic rozebírat Petrovu stavbu a rozebranými krychlemi zvětšovat tu svou. Petr se lehce brání, ale Honza mu gestem naznačuje, že uvidí. Petr pochopí a začne krychlemi ze své pyramidy také dostavovat tu Honzovu. Krátce poté klukům pyramida spadla. Na stejném klubu Honza jako první odhalí, že sčítací trojúhelníky fungují podle nějakého principu a použije slovo „kód“. Při řešení sčítacích trojúhelníků s oky si Honza rovnou zapisuje čísla.

Při řešení sčítacích trojúhelníků dostane Honza od vedoucích za úkol, aby pracoval s malou Leničkou z nultého ročníku. Je velmi trpělivý, i když je vidět, jak ho to nebaví. K Honzovi a Lence se jde podívat i Eva. Honza přehledně uspořádá Lence krychle, aby je mohla lépe spočítat. Lenka si totiž na čtyři krychličky položila pátou do druhého patra a Honza ji přiložil k těm ostatním, aby Lenka lépe viděla celkový počet. Stejný postup zopakoval i při řešení další pyramidy (sčítacího trojúhelníku). Honza se na Lenku i Evu usmívá a zároveň sleduje svačinový stůl. Za Lenku dopisuje do řešení výsledek. Při práci si už začne poklepávat rukou, zřejmě mu vadí, že ostatní již mají přestávku. Spolupráce trvá asi sedm minut, když je všechno dokončeno, asistentka Hanka chválí Honzu: „Honzo, já myslím, že jsi nejlepší učitel“. Honza se spokojeně usměje.

Při skládání origami se ukáže, že návod na složení tulipánu je náročný i pro Honzu, několikrát se ocitá bezradný a snaží se přehyby odpozorovat od vedoucí Anny. Po dlouhých minutách se Anna obrátí k Honzovi. Na jeho listu papíru je vidět, že byl již mnohokrát přeložen nesprávně, takže se i při správně nastaveném pohybu má tendenci skládat jinak, než je očekáváno. To asi děti mate. Navíc ke stolu přichází nulťák Sam, který pracoval ve druhé skupince, a nese svůj již složený tulipán. Anna se obrátí k vedlejšímu stolu: „Přijde nám někdo poradit?“ Ve druhé polovině klubu děti mají za úkol vystřihovat dečky z papíru. Honza a s ním i Eva si zvolili nejtěžší vzor. Když se to Honzovi podaří, říká: „Paní učitelko, já už to mám“ a usmívá se u toho. Vedoucí jsou zaneprázdněny dalšími dětmi, na Honzu nikdo nereaguje, Honza vypadá nejistě. Po chvíli mu vedoucí Anna řekne: „Podepiš si ho a pojd' ho dát na stůl.“

12. klub probíhá venku. Honzův spolužák se nezapojuje, sedí na lavičce, Honza mu z prolézačky říká: „jsi velkej“. Pak se Honza posadí také na lavičku. V 15. klubu při řešení rodokmenu Honza ukazuje na fotku hráče amerického fotbalu a argumentuje: „Protože on je na vysoké a na vysoké jsou dospělí.“

Honzu velmi zaujme aktivita na závěrečném klubu, kdy děti mají za úkol stavět 3D stavby z cizrný a párátek. Vydrží půl hodiny neustále vylepšovat svou stavbu, ze které je nakonec kostel i s věží a střechou ve tvaru jehlanu.

Hodnocení ze strany vedoucích

Vedoucí si dobře všímaly, že Honza umí ostatním dětem pomocí přirovnání dobře osvětlit pojmy. Když na 2. klubu měly děti za úkol překládáním papíru vytvořit hlavičky zvířat, Honza pomáhal Evě a ukazoval jí, že se jí na papíře utvořil „ten drak, co lítá v zimě“. Také si všímají, že má tendenci držet se zpátky a děti sledovat (když si například děti hrály s papírovými vlaštovkami, které poskládaly).

Honza se do klubů těší, na 4. setkání připomněla při reflexi Anna, že „... když jsem šla s Honzou, tak strašně před klubem vyzvídal, co bude v klubu, že se hrozně těší, ať mu to prozradím.“ Zároveň vedoucí zmínily, že „ho nebavilo chování těch menších dětí.“ Honza se nechtěl pouštět do krokování: „Honza nechtěl příkazy, ale když jsem mu slíbila, že to bude teda těžké, tak s radostí přiskočil a šel. Určitě je pro Honzu důležitý, aby měl pocit, že dělá něco víc než ostatní, že to má složitější, že zvládne vyřešit lepší úkoly.“

Na 8. klubu při reflexi od Anny zazní: „Přišel na to Honza, z jeho vysvětlení jsem měla pocit, že to ví celou dobu, ale nechává je v tom všechny vydušit. Stál vzadu, pozoroval a nic. Až když viděl, že nic, tak se do toho zapojil.“ Při řešení sčítacích trojúhelníků také vedoucí zmínily ochotu Honzy pomáhat mladším dětem, pokud ho o to požádají: „Lenička na něj hezky reagovala, on jí to perfektně vysvětlil, když to bylo špatně, řekl „ne“, a počkal, až si to spočítá znova.“

Na 10. klubu zpozorovaly vedoucí Honzovu nižší sebedůvěru i rozvážnost: „Honza cítil, že to tak úplně není (řešení šipkových grafů – prostředí pavučin), ale nechá se ovlivnit.“, „Petr reaguje okamžitě – to Honzík zviklá.“

Na 13. klubu v reflexích zazněly informace o rodinném prostředí Honzy. Asistentka Hanka připomíná, že: „u Honzy doma se mluví romsky, u Nika rodiče taky, doma mluví oběma jazyky. Honza má slovní zásobu někde jinde, maminka na něj mluví jinak, má k dispozici knihy a tak, co Nik nemá. Honza mi řekl, že moc nečte, že ho to nebaví.“ Anna nesouhlasí: „Ne, já vím od maminky, že ona je nutí, že to mají povinně.“ Hana ještě doplňuje: „Honza mi řekl, že má problém s češtinou, že mu nejdou pády.“ Anna tvrdí „že s tím zase takové problémy nemá.“ Hanka ještě zmíní, že: „s pády je potíž. První pád v češtině koresponduje se 4. pádem v romštině a naopak. Navíc má romština osm pádů, ještě „od koho od čeho“.“

Na 15. klubu ocenila Anna Honzovu empatii vůči dalším dětem. Jana připomněla: „Petr (prvňák) tam chyboval v písmenkách, pletl se, ale nevzdal to a dočetl to až do konce. Anna navázala: „Děcka po něm neřvaly „máš to blbě“ nebo něco. Nikdo se mu nevysmál. Spíš se koukaly na ty fotky a začaly ťukat prstama do těch fotek, že opravdu dneska ty vztahy byly takový jako hezoučký. Honza ho dvakrát opravil, spíše mi to přišlo v tom smyslu, že ho ve čtení opravil, než aby mu řekl „seš blbej, máš to špatně“, jenom ho opravil a když Petr na to nereflektoval, tak ho nechal číst dál. To bylo moc pěkný.“

Epilog: Pozorovatelka mluvila tři roky od začátku klubů s asistentkou Hankou a ptala se na děti. Hanka zmínila, že „Bára se zatím drží, ale Honza se úplně utrhl a přestal chodit pravidelně do školy.“

Příběhy dětí z klubů z pohledu vedoucích

V této kapitole jsou zaznamenány tři příběhy konkrétních dětí v podobě, v jaké je zapsali vedoucí klubů v rámci akčního výzkumu v projektu. Příběhy dětí se liší od případových studií dětí z klubu metodickým přístupem a zejména rolí autora. Vedoucí zde byli na rozdíl od pozorovatelek v případových studiích přímými účastníky interakcí s dětmi. Nejedná se tedy o čistě výzkumnou aktivitu, ale do určité míry více subjektivní popis reality v podobě, jak ji vnímají vedoucí klubů. Na závěr každého příběhu jsou k dispozici otázky, které mohou čtenáři sloužit k hlubší práci s příběhy.

Lenička

Lenička je dívka, která má diagnostikovanou dysfázii a těžké poruchy učení. Matematický klub navštěvuje již od 1. třídy, v současnosti je ve 2. třídě. Od 1. třídy se projevuje velmi nejistě, má malé sebevědomí, které souvisí s její diagnózou, postavením ve třídě a rodinnou situací. Lenčina dysfázie je kombinovaná, což znamená, že Lenka nejen špatně mluví, ale také často nerozumí významu slov, potřebuje každou informaci několikrát zopakovat a popis činnosti rozfázovat do několika pokynů. Ve třídě nemá dobré postavení, děti jí nerady pomáhají, nechápou, proč někdy Lenička nerozumí pokynům. S Lenkou pracuje nově paní asistentka, která ale ve třídě není každou hodinu, a Lenka tak nemá podporu během celého dne. Rodinná situace u Lenky také není úplně jednoduchá, má dva sourozence, oba mají závažné chronické onemocnění a rodiče mají poměrně málo času, aby se věnovali Lence naplno. Matka se snaží s Leničkou pracovat každý den, někdy má ale pocit, že čas věnovaný přípravě do školy není adekvátní výsledkům, které Lenka ve škole má. Lenka se tak dostává do začarovaného kruhu, nerada chodí do školy, protože ji výsledky demotivují, doma pracuje daleko více než ostatní děti, ale známky tomu neodpovídají. Lenička má ale na druhou stranu velice dobré sociální citění a citlivě vnímá celou situaci, která ji trápí, často pláče a necítí se ve škole dobře. Naším cílem bylo, aby alespoň v matematickém klubu mohla Lenička zažít pocit úspěchu, pohody, aby ji děti braly jako sobě rovnou, rozuměla si s nimi a získala větší sebevědomí.

Veškeré informace o Leničce jsme získali jednak při realizaci matematických klubů a při konzultaci s třídní učitelkou, jednak od rodičů v rámci třídních schůzek a ze situací, které s Lenkou zažíváme mimo klub.

Lenka je s námi v matematickém klubu již skoro rok, v loňském roce se moc neprojevovala, byla to tichá dívka, která měla problém odpovědět na jednoduché otázky. V klubu byly v té době i děti z 3. tříd, které byly velmi spontánní, hlučné, suverénní a mladší děti se proto tolik neprojevovaly. Na Leničce bylo vidět, jak moc by chtěla být také úspěšná a vyniknout v kolektivu. Oblíbila si začátky klubu v kroužku, kdy mohla říct, co ji trápí, co ji potěšilo a co zažila v uplynulém týdnu. To byly chvílky, které měla Lenička sama pro sebe, děti i vyučující jí naslouchaly a ona měla pocit, že je středem pozornosti, ovšem konečně ne v tom smyslu negativním. Velice rychle jsme s kolegyní pochopily, že Lenička touží hlavně po úspěchu, po pocitu, že někomu dokáže pomoci, poradit, že není vždy poslední, jak tomu bylo většinou ve třídě. V dalším roce se matematických klubů kromě jedné dívky již nezúčastnily děti z 3. tříd, a tak se Lenička stala v podstatě jedním z nejstarších dětí v klubu. Situace se pro ni velice změnila, najednou dokázala poradit prvňáčkům, znala řešení jednoduchých úloh, dokázala je vysvětlit ostatním, patřila k těm větším a zkušenějším. Prvňáci ji často žádali o pomoc, o vysvětlení, Lenička velice ráda a ochotně poradila, pomohla, vysvětlila.

K zajímavé situaci došlo velice brzy při tématu Cyklostezky – výprava do ZOO. Lenička tvořila dvojici s dívkou z 1. třídy a měly spolu vyplnit pracovní list, dodělat barvy jednotlivých stezek v ZOO a názvy pavilónů zvířat. Dívka z 1. třídy, Ukrajinka špatně mluvící česky, nerozuměla zadanému úkolu a chtěla po Lence vysvětlit úkol a poradit, co s tím mají dělat. Lenička znala cyklostezky ze třídy, úkol jí nepřipadal těžký a s nadšením se pustila do vysvětlování. Poprvé jsme ji viděli všichni v situaci, kdy převzala aktivitu, začala se více projevovat, zesílila hlas, pomalu a důkladně vysvětlovala dívence z 1. třídy postup a řešení. Po dlouhé době jsme měly s kolegyní pocit, že je Lenka nadšená, spokojená, rozzářená a plná energie. Po skončení klubu nám oznámila, že se těší na další týden, že je s námi ráda a moc ji to s námi bavilo.

O týden později při tématu Sova se Lenka už vůbec nebála mluvit, sama se hlásila o slovo a vysvětlovala ostatním zadání úkolu a předváděla, jak ho správně splnit. Překvapilo nás, jak dobře dokáže při aktivitě Hádej, na koho myslím... (Hádej, na co myslím...) pokládat otázky, eliminovat osoby nebo věci, na které se dané odpovědi nevztahují. Dokázala také odhalit nesrovnalost, když odpovědi jednoho z dětí v podstatě vyloučily všechny osoby v kruhu a nezbylo žádné dítě, které mohlo být myšlenou osobou. Na otázku, proč tomu tak je, velice přesně vysvětlila, ve které odpovědi nesrovnalost vznikla. I v poslední aktivitě, při níž měly děti pomoci otázkou uhádnout některý z geometrických tvarů, byla Lenka první, která dokázala vymyslet otázky využívající počet vrcholů, počet stran a velikost stran.

Během listopadu ale došlo v chování Lenky k výrazné změně. Dívka přicházela na klub smutná, bez nálady, unavená, stěžovala si na spolužáka, se kterým sdílí asistenta, že ji trápí a že by mohl být celkově ve třídě hodnější. Postupně jsme u třídní učitelky zjišťovaly, že spolužák je cizinec, který celé vyučování vykřikuje, běhá po třídě a ubližuje dětem. Lenička se i nadále snažila v klubu maximálně zapojovat, pomáhat mladším dětem, vysvětlovat těžší věci, ale během celého klubu se neusmála, nebyla spontánní, snažila se fungovat, ale bez vnitřní motivace. V prosinci se zmínila, že je škoda, že spolužáka neodnesli čerti, ale že snad pojedou na dovolenou a nebude týden ve třídě. Konzultovaly jsme celou situaci s třídní učitelkou, která byla sama bezradná, řešila vše s výchovnou poradkyní, speciální pedagožkou, vedením školy i s rodiči chlapce.

Během těchto týdnů se Lenička vrátila pomalu ke svému původnímu chování. Snažila se vymýšlet nové věci, ale nešlo jí to, v případě neúspěchu zvažovala a bylo vidět, jak moc ji to mrzí. Chtěla být v centru pozornosti, ale uvědomovala si své limity a toto vědomí ji sráželo hned v začátku každé činnosti. Celá situace vygradovala těsně před Vánoci, kdy se Lenka poranila na lavičce o třísku. Dlouhý pláč nebyl adekvátní drobnému zranění a na Lence bylo vidět, že je celá situace už nad její síly. Opět jsme zjišťovaly, jak postupuje řešení problému u Lenky ve třídě, a jednaly jsme také s Lenčinou maminkou. Do řešení se podařilo zainteresovat Středisko výchovné péče, kam chlapec – cizinec s matkou dojíždí na skupinové terapie.

Po vánočních prázdninách dorazila Lenka na klub v dobrém rozpoložení, bylo vidět, že je odpočínutá, a těšila se na děti i na nás. Probírali jsme téma Pavučiny, které Lenka znala, okamžitě se hlásila o slovo, že vše vysvětlí. Hned v první pavučině udělala chybu, ale překvapivě se nenechala odradit, nebyla nazlobená, hned se hlásila znovu, opravila se a pracovala s námi v dobré náladě dál. Další pavučiny už se jí dařily lépe, spolupracovala s mladšími dětmi a při odpočinkové hře se hlasitě smála, byla uvolněná a spokojená. Během celého ledna zůstala Lenka usměvavá a v dobré náladě. Domníváme se, že to bylo také tím, že byla odpočínutá a s případnými problémy si dokázala lépe poradit. Příležitostně jsme se

Lenky ptaly, jaká je situace ve třídě. Vypadalo to, že se vše pomalu uklidnilo a třídní učitelce se s kolektivem od ledna celkově lépe pracovalo.

Řešení vzniklého problému mělo pro Lenku hlubší dosah. Získala k nám důvěru a od té doby za námi začala spontánně chodit a řešit i problémy, které nesouvisí s matematickým klubem. Ať je to o přestávce, na jiném kroužku nebo v jídelně. Pro dívku s jejími problémy a povahou je dobré, když má pocit zastání i jinde, než jen v rodině.

Od února se s Lenkou velice dobře spolupracovalo, na klub chodila usměvavá, s dobrou náladou, spolupracovala s ostatními dětmi, ráda jim pomáhala. Někdy bylo vidět, že moc nesouhlasí se spory, které mezi sebou mají děvčata z Ukrajiny, a jejich časté hádky, kdo s kým nemluví, jí vadily. V únoru se často zmiňovala o návštěvách u tety, bylo vidět, že je spokojená, když tráví víkendy jinde než doma. Během února došlo k malé změně v klubu, když Lenka začala spolupracovat také se staršími dětmi, do té doby se věnovala hlavně prvňáčkům, u kterých měla jistotu, že jí budou za pomoc vděční a její pomoc ocení. V dalších měsících už se Lenka nebála spolupracovat s dívkou z 3. třídy, které se do té doby stranila.

V průběhu klubů měla Lenka občas problém s kladením správných otázek (př. u geodesky), s logickou úvahou při řešení některých úloh v prostředí Autobusu, s psaním názvů zastávek, špatně přenášela získané zkušenosti do dalšího prostředí a aplikovala je v jiných situacích, v těchto případech byla hodně sebekritická a věděla, kde je problém. Na druhou stranu byla vždy v průběhu klubu velmi soustředěná, několikrát sama přišla na chybu, kterou ostatní děti neodhalily, byla aktivní a nadšená do práce.

Matematický klub má pro Leničku přínos zejména v oblasti sociální a osobnostní. Z nemluvné a nekomunikativní dívky, která měla obavu z jakékoliv chyby a nerada se v kolektivu projevovala, se stala během začátku roku uvolněná dívka, která ráda spolupracuje s ostatními členy klubu, je usměvavá, pracuje s radostí, mluví v dlouhých souvětích, argumentuje, snaží se najít správná řešení a nebojí se nových výzev. Hlavními příčinami, které vedly k této změně, je určitě uvolněné a přátelské klima v matematickém klubu, individuální pozornost, kterou Lenka má, a pocit, že se od ní neočekává správné řešení za každou cenu, že má možnost chybovat bez negativních následků. Na druhou stranu je ale vidět, jak velký negativní dopad na chování dítěte může mít špatný psychický stav a pocit bezmoci v problémové situaci.

Pro nás jako vedoucí má setkání s Leničkou také důležitý přínos. Je nutné a žádoucí, aby se každé dítě v běžných hodinách setkalo s pocitem úspěchu, nebálo se projevit vlastní názor bez ohledu na to, jestli je správný, cítilo se dobře, bezpečně, důvěřovalo učiteli a dokázalo s ním řešit svoje problémy.

Nabídka otázek k příběhu Leničky:

Z příběhu vyplývá, že Lenička zřejmě nezažívala úspěch v běžné výuce. Mluvily o tom vedoucí s její paní učitelkou třídní? Jak by šlo zařídit, aby Lenička úspěch zažila i mimo klub?

V příběhu jsou několikrát zmíněny i děti - cizinci. Ve kterých odstavcích je tato informace relevantní a nese podstatnou informaci a ve kterých může zbytečně vzbuzovat předsudečné vnímání? Máte nějaké vysvětlení pro chování chlapce, cizince?

Pro další přemýšlení o dětech s odlišným mateřským jazykem doporučujeme (viz výše) případové studie Pája, Sára a Vladimír.

Maruška

Maruška nastoupila po ročním odkladu k nám do první třídy. Do mateřské školky chodila pouze jeden rok a to bylo velmi nedostačující. Maruška nejen že není zralá na první třídu, je nevyhraná, má fyzické postižení a to takové, že se jí loupe kůže na celém těle, kromě toho je ještě postižená mentálně. Závěr z vyšetření poradny ještě nepřišel, ale telefonicky nám bylo sděleno, že dívenka patří na speciální školu, kde bude vyučována podle programu pomocné školy. Ani domácí zázemí není zcela ideální z pohledu intelektuálního. Rodina žije spořádaně a to tak, že je tam matka, otec, Maruška a její starší bratr. Prostředí není vůbec podnětné, Maruščina maminka je zcela negramotná a ani její mluva nezní správně česky. Přivdala se z východního Slovenska v 18 letech. Otec má výuční list a pracuje mimo město, přijíždí domů jen na víkendy.

Maruška v klubu z počátku nezvládala komunikaci, bylo velice náročné s ní pracovat společně s kolektivem dětí. Nakonec se nám ji podařilo začlenit a děti jí se vším pomáhaly, jen při samostatné práci potřebovala vždy pomoc dospělého. Vyžadovala neustálou pozornost. Pro mě bylo velkým překvapením, když jsem zjistila, že nepozná barvy. Od prvního klubu bylo naším cílem, aby se u témat naučila alespoň základ, ale nepovedlo se nám vše. Dívenka má krátkodobou paměť a je nutné s ní neustále procvičovat a opakovat. Učili jsme se barvy na velkých kostkách ve třídě, a to barvy základní, jako jsou červená, žlutá, modrá a zelená, zahrnout více barev je pro ni zcela zbytečné. Po pěti měsících práce mohu říci, že tyto čtyři barvy pozná, ale bylo nutné barvy k něčemu připodobnit - žlutá jako sluníčko, modrá jako nebe, zelená jako tráva a červená jako srdíčko. U toho jsme se snažili, aby rozeznala, co je vyšší a co nižší. I to na konci klubu zvládala již zcela sama. Nedařilo se nám v krokování, udržení rytmu, její pozornosti a koncentrace. Zcela ji nadchlo prostředí Origami, kde bylo úkolem dětí skládat zvířátka z papírových čtverců. Zařadila jsem ji do skupinky pejsků, kteří se měli naučit vytvořit skládku pomocí předlohy. S Maruškou jsem šla krok za krokem, vše opakovala po mně.

Největší radost jsem měla z toho, že se snažila a chtěla naučit ostatní děti, jak se pejsek skládá. Tohoto psa skládala pak skoro každý klub, od nejméně povedených pokusů až k propracovanému pejskovi, který měl obě oči, čumák i pusu. V posledním klubu jsem dostala tohoto psa na památku. Pak ji ještě zaujalo prostředí krychlí, kde děti měly volnou stavbu, tady jsme opět procvičovaly barvy, dovedla postavit jednobarevné komínky o čtyřech podlažích. Ještě jsme zvládly čtyři podlaží o dvou barvách, ale dál jsme nedošly. Dovede stavět podle postavené stavby, ale když byla stavba natištěná na pracovním listu, tak se nedařilo. Její představa o počtu je limitována počtem tří, co je více, je již problém, střílí a hádá výsledek. Svou pozornost dovede udržet tak tři čtyři minuty, poté je nutné změnit činnost a opakovaně ji upozorňovat, že má pracovat, vyruší ji každý pohyb ve třídě, klepnutí, promluva, cokoliv.

Nejnáročnější to bylo s Maruškou, když jsem klub vedla sama a nebyla tam přítomna druhá paní učitelka, to bylo nutno zaměstnat ji takovou aktivitou, aby nenarušovala práci ostatních dětí. Při krokování jsme s ní s kolegyní krokovaly za ruku a společně s ní počítaly, tleskaly, bez pomoci nezvládala vůbec. Postupně se to ale lepšilo. Na konci roku byla schopna zopakovat jedno tlesknutí a jedno dupnutí, dovedla s námi tančit na písničku, zapojovala se do komunikačních kruhů, kde dovedla poslouchat ostatní a sama uměla již pěkně povídat, což na začátku nefungovalo. Jakákoliv stavebnice, hra a úkol, při kterých bylo třeba motorické činnosti a samostatnosti, byly na začátku setkávání MK pro Marušku nereálné aktivity. Ke konci se pěkně zapojovala, ale ne spontánně, musela být postrkována. Myslím si, že Maruška udělala za těch pět měsíců veliký pokrok, a to jak sama na sobě, tak i při práci

ve skupině. Ale i tak je to nedostačující k tomu, aby postoupila do ročníku druhého. Příští školní rok bude opakovat první třídu, a pokud si rodiče vyřídí všechny potřebné dokumenty, mohla by od října navštěvovat speciální třídu, kde se vyučuje podle programu pomocné školy. Tam bude mít zajištěn individuální přístup, který potřebuje, a také menší počet žáků ve třídě, v takovém kolektivu se jí lépe pracuje.

Maruška při krychlových stavbách nepracovala s kostkami pěnovými, ale dřevěnými, které pro ni byly přijatelnější, protože byly větší. Komínek dovedla postavit sama z 8, pak již padalo. Dovedla přejít přes bažinu podle pokynů, ale s někým, kdo šel vedle ní a vedl ji za ruku, často jsme se s kolegyní snažily, aby jí pomáhaly děti. Její radost byla úžasná, ale pokroky v práci byly minimální. Sčítací trojúhelníky nezvládla vůbec, ale autobus byl pro ni hra, protože autobusem jezdí často, a dělala nám řidiče. Děti ji často chválily za její práci v klubu, že je nerušila a že se jí něco povedlo. Na klub se Maruška vždy těšila a pokaždé se na konci setkání ptala: A to je jako konec? V posledním klubu dostala diplom, který pro ni hodně znamená, protože je to její první diplom (mají ho doma vystaven na ledniče - prozradil mi to její starší bratr, kterého taktéž učím).

Práce s Maruškou mě často nutila přemýšlet nad zadáváním úloh tak, aby i ona byla schopna něco v klubu zvládnout. Mnohdy pracovala na úrovni MŠ a někdy i toto bylo nad její síly. Byla jsem často nucena měnit postupy, které fungovaly u ostatních dětí, ale u Marušky to nešlo a muselo se opravdu pracovat s názorem nebo některé věci zcela vypustit a nechat ji třeba jen vybarvovat nebo skládat z papíru. Kostky, papír a autobus pro ni byla prostředí, která byla kouzelná, z tohoto typu práce se vždy radovala a často byla pozorná po celou dobu hry.

Před Maruškou je ještě hodně práce a jsem ráda, že jsem ji mohla poznat, protože jsem zjistila, že i takovéto dítě může ostatním ve skupině něco předat, něčemu nás naučit, třeba i jen svou přítomností, naučit mě trpělivosti. Jsem ráda, že se nám podařilo, aby Maruška byla aspoň někdy úspěšná.

Nabídka otázek k příběhu Marušky:

Jaké otázky ve vás vyvolá informace z prvního odstavce, kde se mluví o postižení Marušky a zároveň o prostředí, ze kterého Maruška pochází?

Jaký přínos může mít zapojení Marušky do klubu pro ostatní děti?

A pro vedoucí matematického klubu?

Vojta

Chlapec vyrůstající v romské komunitě. Je patrná dominance mužů. Velkým problémem zpočátku bylo přijetí ženy jako organizátora činností a jako osoby, která po něm cokoli chce. K Vojtovi je potřeba si udělat velice blízký vztah, což se mi podařilo skrze návštěvy v jejich třídě (párová výuka), vyjádřením radosti z setkávání se jak na chodbách školy, tak i ve městě a osobními rozhovory a vyjádřením důvěry k němu samému. Na Vojtovi se často odráží momentální rodinná situace. Je svědkem bití matky otcem, policejního zákroku a následného vyjmutí otce z rodiny pod výstrahou uvěznění a peněžitých trestů pro matku, která by mu umožnila přístup k rodině.

Doma i ve škole vlastně bojuje o svou pozici. Často se to u něj projevuje předváděním se – něco nechápu jako umělá póza, hra na nevědomost, aby mi všichni věnovali pozornost vysvětlování. Nebo naopak momenty, kdy si je jistější v matematickém prostředí a svojí dovedností udivuje kamarády v klubu (to je velice pozitivní a pro Vojtu příjemný vzor). Jen těžko je ochoten přijmout chybu. Myslím, že často už chápe argumenty od spolužáků, ale není ochotný přijmout, že někde „selhal“.

V samotné spolupráci a ochotě pomoci ostatním se projevují výkyvy – buď vím a musí být po mém, nebo nevím, ale radu nepřijímám, popřípadě tě budu hodně dlouho zkoušet, jak mi to vysvětlíš, a musí to být tak, jak je mi to příjemné.

Od loňského roku udělal Vojta velký kus práce v sebeovládání. Po každém klubu za mnou přichází pro osobní hodnocení svého chování, často dokáže pojmenovat chyby, kterých se dopouští. Pozitivně reaguje na dotykové podněty při rušivém chování. Mezi dětmi se cítí dobře, protože má jako třeták co dávat a čím ohromit. Je skvělé, že si toto nese z klubu i do třídy, kde cítí v matematice zlepšení, vyšší důvěru v sebe samotného. Chování ve třídě však tolik korigovat nedokáže, vydobývá si postavení a schová se za velké množství žáků ve třídě.

Druhé pololetí třetího ročníku se odvíjelo od rodinného stavu, kdy byl otec uvězněn a vykázán ze stýkání se s rodinou. Chlapec byl přítomen násilí a vyslýchán policií. V tomto období Vojta pracuje ve škole i v klubu nejistě. Projevuje se chování ve všech rovinách – vztek, apatie, podrážděnost apod. V klubu nastávají momenty, kdy Vojta odmítá pracovat. Důvodem je složitější zadání a nechut se naplno věnovat problému. Toto se odrazilo zejména v prostředí autobusových linek. Několikrát zopakovaná chyba ho odrázuje od dalšího přemýšlení. Chlapec velmi příznivě reaguje na úspěch. Ten jej motivuje k další činnosti. Argumentaci spolužáků chápe, vnitřně s ní pracuje, ale navenek odmítá a zavrhuje. Později přichází se stejným řešením – ale je jeho. Ve třídě se mu ve výuce matematiky daří uspět. Raději však pracuje ve třídě izolovaně, nemá chuť diskutovat. Chce jen vystoupit se svými závěry. Dle paní učitelky si vede lépe.

Vojtovi vyhovuje klubové prostředí především proto, že je zde často „garantem“ pravdy. Daří se mu kamarády okouzlit svými nápady. Věk – 3. ročník – a logické úvahy mu pomáhají. Kamarádi jej přijali i s jeho rušivým chováním. Osobní posun nastal zejména v akceptaci vedoucích klubu a v částečném přijetí kamarádů. Naučil se částečné komunikaci s kamarády, ovšem spolupracuje stále s „ale“ – přesto je patrný pokrok. Často pokládá otázky a to i tehdy, zná-li odpověď. Nedokáže si říci kamarádům o pomoc, bere to jako osobní selhání. Jeho práce během setkání klubu začíná i končí. Nemá chuť se dále zabývat podobnými úkoly. Přesto je rád, uspěje-li.

Nabídka otázek k příběhu Voity:

Dokázali byste v textu příběhu najít vysvětlení pro následující pasáže?

“Nedokáže si říci kamarádům o pomoc, bere to jako osobní selhání.”

“... vydobývá si postavení”

projevuje “vztek, apatii”

“nechuť naplno se věnovat problému”

Jak byste Vojtovo chování v klubu i ve třídě popsali s využitím Maslowovy pyramidy potřeb?³

³ Viz například https://cs.wikipedia.org/wiki/Maslowova_pyramida

Ilustrační situace z klubů

Poslední částí této publikace jsou reálné příběhy z klubů. Oproti předcházejícím částem tyto příběhy popisují konkrétní situace, které v klubech nastaly, a pokoušejí se o jejich možnou interpretaci. Doporučený postup pro práci s těmito příběhy je takový, že nejvhodnější je přečíst si nejprve příběh a nečíst k němu rovnou komentář. Proto je také komentář výrazně oddělen. K příběhu jsou připojeny jednoduché otázky, které mohou inspirovat k přemýšlení o přečteném. Ideální by bylo, kdyby si příběh četla najednou skupinka pedagogů či studentů a společně nad ním diskutovali, samozřejmě mohou využít i otázky. Teprve po této diskuzi je vhodné si přečíst i komentář a případně s ním polemizovat. Komentář vyjadřuje jen možný pohled, více čtenářů by jistě příběh komentovalo i jinak. Proto je vhodné s příběhy pracovat ve skupinkách.

Pro rozvoj dovednosti reflektovat svoji vlastní práci jsou "cizí" příběhy ideální. Tolik se nás nedotýkají, máme k nim větší odstup, proto nad nimi možná dokážeme uvažovat více racionálně než nad příběhem, který popisuje naši vlastní praxi a ke kterému máme emoční vazbu. Když se seznámíme s možnostmi reflexe příběhů jiných a získáme větší nadhled, můžeme se s odvahou pustit i do analýz vlastních příběhů.

Příběh Zahájení

Je čtvrtek brzy odpoledne, pěkný květnový den a na školním dvoře bude probíhat 13. setkání matematického klubu pro děti z nultého až třetího ročníku základní školy. Dvě vedoucí klubu chystají pomůcky pro matematické prostředí (Cyklostezky), které je pro potřeby klubu připraveno v modifikaci zoologické zahrady. Na zem pokládají euroobaly s obrázky zvířat a mezi nimi barevné stuhy – stezky – z krepových papírů. Otvírá se branka, přicházejí klubové děti s asistentkou, která je vždy před klubem vyzvedává v družině. Tyto děti si nyní způsobně sednou na lavičku a čekají.

Otázky k zamyšlení

Co Vás v tuto chvíli napadá?

O chvíli později jedna z dívek navrhne, že si zahrají dětskou hru Cukr, káva, limonáda. Postaví se tak, že hra bude probíhat v místě, které je připravené pro plánovanou aktivitu.

Znáte pravidla této hry?

Vedoucí Anna volá: „Nesmíte nám rozbít cesty.“

Za chvíli Anna přidává: „A nesmí se, co?“ Děti volají odpovědi a Anna říká „Jasně, podvádět.“

Co se asi odehrává v mysli Anny?

Na co asi myslí děti?

Napadá vás, jak byste se v dané chvíli zachovali v pozici vedoucí Vy?

Po přibližně devíti minutách děti hru samy od sebe přestávají hrát a přecházejí k prolézačce. V polovině jedenácté minuty vedoucí děti volají k sobě, začne aktivita, připomínají si zoo z minula. Bohužel pro hluk dopravy z ulice není příliš rozumět...

Komentář

Pokud děti přijdou na hřiště, většinou si nejdou hned sednout na lavičku, ale spíše se rozběhnou k prolézačkám nebo si spolu začnou hrát. Zvláště děti, které u sebe nemají mobilní telefon. Navíc je brzy odpoledne, děti celé dopoledne pracovaly ve škole a potom byly v družině, pravděpodobně také v budově. Pohyb je pro děti přirozený, čekali bychom, že si hned po příchodu na hřiště začnou hrát, protože jsou „nevyhládané“.

Vzniká tedy otázka, proč si sedají. Dostaly takový pokyn od asistentky, která je přivedla z družiny?

Dětská hra Cukr, káva probíhá tak, že jedno dítě si stoupne několik metrů před ostatní děti, které stojí přibližně v rovné řadě, zakryje si rukou zavřené oči a volá „cukr, káva, limonáda, čaj, rum, bum“ a ostatní děti se rozběhnou a snaží se doběhnout k předřikávajícímu dítěti a dotknou se ho. Pak by si vítěz vyměnil s tímto dítětem místo a hra začíná znovu. Pokud doběhnout nestihnou, musí po vyslovení „bum“ ustrnout v nehybnosti a koho předřikávající hráč uvidí v pohybu, toho vyvolá a je ze hry vyřazen⁴.

Anna s kolegyní Janou si daly hodně práce s přípravou aktivity, která představuje matematické prostředí Cyklostezky (v klubové přípravě jde o mutaci v podobě zoologické zahrady s pavilony zvířat, mezi kterými vedou stezky). Mají obavy, aby jim děti přípravu při hraní her nerozbily, navíc si velmi dávají záležet na tom, aby stihly co nejvíce aktivit z připraveného scénáře klubu. Je to přirozené, je to jejich úkol.

Děti jsou rády, že se ocitly venku, protože klubové aktivity probíhají většinou v učebně, v uzavřené místnosti. Proto jedno z dětí napadne pohybová hra, navrhne ji a ostatní si ji chtějí hned zahrát.

V tu chvíli se tedy rozcházejí zájmy a potřeby vedoucích a zájmy a potřeby dětí.

Anna se obává o svou přípravu, potřeby dětí jsou v tuto chvíli vedlejší. Nabízí se tedy k úvaze velmi závažná otázka, která je univerzální nejen pro klubové (volnočasové aktivity), ale i pro vyučovací hodinu.

Jak by měli vedoucí/učitelé klub organizovat? Z hlediska momentálních zájmů dětí by bylo nejlepší nechat průběh na dětech a počkat, až nějakou aktivitu samy začnou nebo navrhnou, a pak jim být pouhým průvodcem. V realitě je ale jasné, že tento přístup má svoje slabiny, vedoucím pak chybí struktura k naplňování jejich cíle. Bylo by tedy vhodné vést s dětmi rozhovor a scénář klubu vyjednávat. Například návrhem nejprve si zahrát připravenou aktivitu a potom hru navrhovanou dětmi. Nebo ještě lépe, pokud existuje možnost, nejprve přistoupit na aktivitu navrženou dětmi – například námětem hrát po předem navrženou dobu v jiném koutě školního dvora, kde nebudou ohroženy připravené stezky.

⁴ Popis hry je možno najít například zde: <https://www.lexikonher.cz/hry-pro-deti/cukr-kava-limonada-caj-rum-bum>

Známe to z našeho běžného života, že pokud jsme okolnostmi přinuceni dělat něco jiného, než co zrovna chceme, je pro nás aktivita náročnější – část svého potenciálu věnujeme přizpůsobení se a naše energie je výrazně snížena. Pokud je možno rozhovorem vyjednat dohodu, která je realistická a opravdu bude dodržena, je velká naděje, že se sníží míra frustrace a zároveň zvýší chuť zrealizovat i aktivitu naplánovanou zvnějšku.

A proč se před zahájením hry Anna dětí ptá, co se nesmí? Aktivitu si vymyslely děti, je otázkou, zda je vůbec žádoucí, do jejich spontánní hry vnášet preventivně pokyny k dodržování pravidel. Druhý, možná problematičtější aspekt dotazu spočívá v předjímání vedoucí, že děti by mohly podvádět. Má Anna zkušenost s těmito konkrétními dětmi, že běžně při hrách „švindlují“? Pokud o někom automaticky předpokládám, že bude jednat nepoctivě, nemohu náhodou přispívat k tomu, co je nazváno v psychologii sebenaplňujícím se proroctvím? Podrobněji se tomuto aspektu věnuje příběh Odřenina.

Příběh Čas

Probíhá zahajovací fáze jednoho z posledních matematických klubů v červnu před prázdninami. Děti jsou vyzvány vedoucími, aby si vzpomněly, co dělaly na minulém setkání (tehdy se zabývaly tzv. krychlovými stavbami).

V příběhu vystupuje vedoucí Anna, druhačka Bára, Lenička z nultého ročníku, která má bratra Tomíka a další děti. Děti sedí v kruhu, kdo chce mluvit, dostane klubového maskota - veverku. Veverka je používána proto, aby si děti neskákaly do řeči a diskuze se strukturovala. Pro děti, zvláště některé, není snadné se vyjádřit, často odpoví jen jedním slovem.

Anna: „Chce někdo další něco říct pančelce? Bára chce, dívej – honem utíkej dát Barunku veverce... ee... veverku Barunce.“

Bára (drží veverku, usmívá se): „My jsme létali, tak my jsme ještě skládali z kostek třeba... my jsme začali *** my jsme si měli představit, co máme poskládat z kostek, a museli jsme mít jenom patnáct kostek.“

Anna: „A bylo to lehké nebo těžké, Barunko, pro tebe?“

Bára: „Lehké.“

Dva bratři se na sebe podívají a potichu si řeknou: „Těžké.“

Anna: „Pro Báru to bylo lehké, kluci křičí těžké; ještě někdo nám něco chce říct?“

Někdo: „Já!“

Anna: „Ještě Pavlík jednou?“

Lenka: „Ještě já...“

Anna: „Lenička – a tys tady byla minule, Leničko?“

Lenka: „Ne.“

Anna: „A řekneš nám něco jiného, hezkého? Tak, mluvící veverka, mluvící Barunku už máme za sebou, mně to dneska jde.“

Lenka: „My jsme byli aj s Tomíkem v klubu.“

Anna: „Byli jste v klubu? A kdy jste byli naposledy v klubu?“

Lenka: „Minule.“

Anna nevěřicně: „Minule jste byli v klubu...? A v jakém?“

Lenka: „Tady za rohem, u nás.“

Anna se zájmem, jásavě: „U vás v klubu... a co jste dělali u vás v klubu.“

Lenka (mluví trochu váhavě, přemýšlí a přitom si žmoulá šaty): „Eéé, my jsme malovali, pak jsme dělali kouzelný obrázek a pak jsme tancovali.“ Lenka se na chvíli zarazí, pootevře pus, chce pokračovat.

Anna: „A pamatuješ si, kdy jste byli naposled tady u nás v klubu?“

Lenka sklopí oči k zemi, chvíli zamyšleně mlčí, stále si žmoulá šaty a pak kýve na znamení souhlasu.

Anna překvapeně, se zájmem: „Jóó? A co jsme dělali?“

Lenka po chvíli úlevně: „To jsme dělali s bubeníčkem...“

Anna: „S bubnem jsme si hráli, aha... když jsme byli naposled v klubu... bouchalas do bubnu?“

Lenka: „Jo.“

Anna: „Super“ a rozhlíží se po skupince, kdo další by chtěl ještě něco říci.

Otázky k zamyšlení:

Z čeho může plynout „nedorozumění“ mezi dětmi a vedoucí vzhledem k využití slov „minule“, „dříve“, „naposled“?

Jak byste vedli komunikaci s Lenkou v případě, že byste se na ni mohli připravit?

Komentář

V tomto příběhu je možné pozorovat několik rovin. Jedna se týká toho, jak mohou děti vnímat čas. Otázkou „Co jste dělali minule?“ vedoucí Anna směřuje do minulého týdne, kdy v klubu probíhaly aktivity spojené s krychlovými stavbami a pravidly, jak je stavět. Proto podstatnou částí bylo „létání“ s krychlovou stavbou, což některým dětem zjevně utkvělo v mysli.

Šestiletá Lenka ale slovo minule chápe zjevně šířeji a chce povídat o tom, co dělala někdy v relativně blízké minulosti, ale na jiném místě. Pravděpodobně se jedná o nějaké nízkoprahové zařízení pro

předškolní děti, které působí v sociálně vyloučené lokalitě („tam u nás“). Lenka se svým bratrem zjevně navštěvuje matematický klub při škole a toto zařízení. Touží také po tom zapojit se do rozhovoru a nerozlišuje už, o jaké místo se jedná.

Z jiných rozhovorů z klubů je vidět, že slovo „minule“ není pro děti odkaz na to, co se dělo na klubu bezprostředně předcházejícím, ale odkaz na jakoukoli činnost, která proběhla někdy v minulosti.

Pokud vedoucí zaregistruje podobný výrok, bylo by vhodné, pokusit se dodatečnými otázkami pojem „minule“ postupně v diskuzi s dětmi zpřesňovat. Je ovšem potřeba udělat to citlivě, nepřerušit tok myšlenek dítěte, ale vrátit se k tomu ve vhodnou chvíli, třeba takto: „Co nám říká slovíčko minule, na co se ptáme?“

Děti ze sociálně vyloučeného prostředí (ale nejen ony) mívají omezenou slovní zásobu a je potřeba využívat jakoukoli vhodnou příležitost k jejímu rozvoji. Časové pojmy (včera, minule, především ...) jsou zároveň vynikající příležitostí k rozvoji matematických dovedností, k porozumění souslednosti nebo periodicity. Takový rozhovor tedy není plýtváním časem, má stejnou hodnotu jako připravené aktivity.

Druhá rovina se týká přímo vedoucí Anny a jejího vedení rozhovoru. Když Lenka chce mluvit o tom, co bylo na minulém klubu, dělá to pravděpodobně proto, že se chce také zapojit, chce se seberealizovat. Anna si nejprve uvědomí, že Lenka na něm nebyla a chce Lenku možná chránit před nesprávnou odpovědí. Proto položí otázku „A tys tady byla minule, Leničko?“, kterou doprovodí intonací spojenou s údivem. Vedoucí Anna si pravděpodobně v tu chvíli nestihne uvědomit potřebu Lenky zapojit se do rozhovoru, soustředí se výlučně na informaci. To si ale vzápětí uvědomí, protože se vstřícně doptává, co se dělo na tom druhém klubu.

Děti jsou na naši neverbální komunikaci citlivé, takže je může otázka uvést do rozpaků. To je pak vidět i tím, jak se Lenka snaží a žmoulá si oblečení. Otázka by šla přeformulovat tak, že by vedoucí nepřítomnost vůbec nezdůraznila a nechala by dívku mluvit. Následně by se možná ozvalo jiné dítě, které by samo poznamenalo, že toto se na našem klubu neodehrávalo a v diskuzi vedené už mezi dětmi by se pojmy vyjasnily. Pokud by se žádné dítě takto aktivně neozvalo, mohla by vedoucí položit otázku, zda si děti tyto aktivity také z minulého klubu pamatují. V tu chvíli je ale velmi žádoucí dávat si pozor právě na intonaci hlasu a naši mimiku, abychom rovnou nenapovídali správnou odpověď. Toto je, mimochodem, velmi žádoucí při působení na děti obecně. Dítě se většinou chce dospělému zalíbit a často velmi dobře odhadne žádoucí reakci právě jen z neverbální komunikace.

Obecně by pomohlo, kdyby vedoucí dokázala zpomalit své reakce na děti, kdyby nechala více prostoru na to, aby na komentář jednoho dítěte mohlo rovnou zareagovat dítě jiné. To se na klubu příliš nedaří, probíhá paprskovitá komunikace mezi vedoucími a dětmi, málokdy mezi dětmi navzájem. Tomu by napomohly právě větší prodlevy na straně vedoucí, případně jejich vybidky, aby se k tomu vyjádřily ostatní děti. Zpomalení by také pravděpodobně vedlo k tomu, že by byla komunikace mírnější, ne dominující ze strany vedoucí.

Příběh Odřenina

Květnový matematický klub probíhá na školním dvoře, kde je pár laviček, prolézačka a skluzavka. O přestávce mezi aktivitami si děti hrají, běhají a lezou i po prolézačkách. Na konci přestávky vedoucí děti vyzývají k tomu, aby se napily, Bára sedí na lavičce u vedoucí, hladí si koleno a obrací se k vedoucí Anně.

Bára: „Paní učitelko, já jsem teďka spadla.“

Anna: „Teď?“ Anna se sklání, dívá se na koleno, prstem ho pohladí a říká: „To není čerstvá odřenina.“

Bára ukazuje směrem ke klouzačce: „To, ... ale to bylo tam.“

Anna: „Ale to není čerstvý ... to je stará ... ta už je skoro zahojená, na ní je to poznat.“

Bára: „Tam na klouzačku, tam to ...“

Anna: „No ale už jsi to měla předtím odřený, ne?“

Bára: „No, ale to pánilo, moc.“

Anna: „Já vím, ale už jsi to měla předtím odřený, Báro, že?“

Bára: „Jo.“

Anna: „Ta noha vypadá, ale dobrý, není odřená, není krvavá, takže dobrý.“

Bára sedí s hlavou sklopenou a hladí si koleno. Mezitím rozdává vedoucí Jana pomůcky na hru, Bára si také bere.

Otázky k zamyšlení

Jaké myšlenky se Vám honí po přečtení příběhu hlavou?

Rozumíte holčičce Báře?

Co se asi odehrává v mysli Anny?

Pokud byste si mohli situaci promyslet, jak by bylo možné reagovat poté, co Bára za vedoucí přichází a mluví o pádu?

Komentář

Často se musíme při komunikaci s dětmi potýkat s tím, že si děti vymýšlejí nebo situaci upravují. Vždyť i ve známé písničce Jiřího Suchého Dítě školou povinné se zpívá:

Dítě věří tomu

Že z domu do ulice

Vede třeba chodba tajná

*O takové věci
Domovní důvěrnice
Nemá ani šajna*

Otázkou je, proč k tomu dochází. Jak dospělí, tak samozřejmě i děti potřebují přiměřenou úroveň pozornosti. Některé děti také ze zkušenosti vědí, že nemoc nebo úraz jim takovou pozornost může zajistit. Není možné zpětně zjistit, zda si při hraní o přestávce Bára nezpůsobila nějakou drobnou bolístku.

Vedoucí (a obecně pedagogičtí pracovníci) se mohou opakovaně cítit pod tlakem. Snaží se naplnit přípravy, každá situace, která přímo nesouvisí s plánovanou aktivitou, je může rozkolísat. Vedoucí Báru v dané situaci nebere jako dítě, které aktuálně potřebuje pozornost, nevidí v ní někoho, komu je potřeba pomoci. Zdá se, že v rozhovoru je pro ni Bára spíše jako partner, případně jako dítě, které je potřeba usměrňovat. Komunikace je spíše konfrontační, vedoucí naznačuje, že Báře nevěří, a pomocí otázek ji více méně dovede tam, kam plánuje. Otázkou je, zda tento vývoj situace splní svůj účel.

Pokud čelíme podobné situaci a napadne nás rovnou vysvětlení, měli bychom se snažit odolat touze tuto svou interpretaci ihned využít. Chvilkový odstup by umožnil promyslet si jednoduchou otázku – *Proč mi Bára říká něco, co viditelně je jinak?* Získat čas by vedoucí mohla také projevením empatie a otázkou, zda to bolelo. Teprve poté, co by Bára měla příležitost vnímat účast a také naplnit svou potřebu pozornosti, bylo by možné konverzaci dále rozvinout a ujasnit si, kdy vlastně odřenina vznikla.

V reflexích, které vedoucí natáčely po klubu, bylo možné často zaslechnout sousloví *tyto děti* nebo *těmto dětem*. Vzniká otázka, co je tím ukazovacím zájmenem myšleno. Používání podobných vazeb totiž může také naznačovat, že o některých skupinách dětí máme na základě zkušeností určité představy, někdy dokonce předsudky. Potom ale není divu, že nečekaná situace v nás spustí myšlenkový pochod, který je těmito představami výrazně ovlivněn. Zároveň pak můžeme přehlédnout jiná fakta, která do představy nezapadají.

Nabízí se ještě jedna závažná myšlenka. Co kdyby se Bára chystala své paní učitelce svěřit něco mnohem závažnějšího? Co když odřenina nevznikla při hraní na hřišti, byť o nějaký den dříve, ale třeba v domácím prostředí, v extrémním případě v důsledku domácího týrání? Pokud se následující komunikace s osobou, vůči které je dítě v závislém postavení, vyvíjí tak, že je Bářin úmysl zpochybněn, bude mít sedmi nebo osmileté dítě odvahu začít o problému mluvit jindy?

Závěr

Některé z textů této publikace jsme dali k okomentování lidem, kteří s realizací projektu neměli nic společného a děti ani vedoucí vůbec neznali. I z těchto komentářů, které vznikly bez znalosti podrobného kontextu, je vidět, že text dokáže vyvolat přemýšlení.

Komentář začínající učitelky k případové studii Sára:

“Sára mi připomíná jednoho žáka u mě ve třídě. Stejný problém s neúspěchem. Sama moc nevím, co s takovým dítětem dělat, jak postupovat. Já jsem zvolila metodu toho, že na chybu ho upozorním, uvedu ho tedy do situace, kdy má chuť brečet nebo nekomunikovat. Snažím se ale na “chyby” upozorňovat jen ve chvíli, kdy vidím, že je chlapec k tomu “uzpůsoben,” když vidím, že má špatný den, tak se těmto situacím vyhýbám. Myslím, že je pro tyto děti pro život velmi důležité, aby se se svým neúspěchem naučily fungovat, tedy přijmout ho a nebrat to jako své selhání, ale jako něco, z čeho se můžou poučit, a může je to posunout mnohem dál. Ve smyslu dělej chyby, metoda pokus omyl je pro tebe nejlepší. V těchto chvílích je ale strašně důležité, jakým stylem na “chybu” upozorňuji a v jakém “prostředí,” ze začátku je podle mě hodně špatné na tyto neúspěchy upozorňovat před ostatními. Je důležité přistupovat k tomu dítěti s velkým citem, myslet i na to, jaký tón hlasu používám atp. Dítě se může klidně seknout a bude to pak jenom horší. Takže ze strany vychovatelek bych se snažila postupně Sáru “obrňovat.” Sára evidentně získává v průběhu času důvěru v kolektiv, což je strašně skvělý, že se k tomu dopracovala. Proč se s Pájou baví, je pro mě třeba úplně zřejmé, ale nechci tvrdit, že to tak je 100%. Našla si někoho, kdo má ve skupině podobné sociální postavení a je na tom podobně se svejma skillama. Akorát mi uniká, jak spolu jako komunikují.”

Komentář pracovníka veřejné správy:

“Kasuistiky jsou zajímavé. Zrovna nedávno jsme o těch dětech na základce, které neumí z rodiny pořádně česky (realita města v Libereckém kraji), mluvili se známými. Takže jsem se Sárou a Pájou docela soucítil. Jsou to fakt borci i chudáci zároveň, že se s tím vůbec dokážou/musí nějak rvát. Evička s pětkou z matematiky taky dost smutné čtení, no a zbylí dva sourozenci očividně hodně šikovní, ale z rodiny moc užitečných impulzů do života nedostanou. Až mi bylo toho kluka Honzy líto, jak by měl školu doma nejraději o víkendech i o prázdninách, aby se nenudil...”

Každý z nás zažíváme situace, ze kterých je možné napsat příběh. Ideální je, pokud si ho napíšeme co nejdříve potom, co jsme konkrétní situaci zažili. A také předtím, než budeme příběh někomu vyprávět. Když ho totiž odvyprávíme a pak o něm diskutujeme, už ho interpretujeme, a těžko ho můžeme zapsat v “syrové podobě”, podobně, jako bychom se dívali na video. Když si svůj zápis přečteme po nějaké době, můžeme svůj příběh vidět jinak. Je vhodné si dopsat i tento pohled. Ke každému záznamu patří datum, nespolehejme se na paměť. Zápis může být i velmi stručný, útržkovitý, zapsaný nebo namluvený na telefon. Večer, nebo o chvíli volna ho můžeme zapsat podrobněji. Podobné příběhy se mohou stát nevyčerpatelným zdrojem témat k reflexi naší pedagogické práce. Doufáme, že se vám naše příběhy líbily a že vás třeba inspirují k napsání vlastních a najdou si cestu i do Vašich úvah.